

Ungdomslitteratur i klassrummet

**En analys av norm och avvikelse i förhållande till
familjekonstellationer i fyra ungdomsromaner**

Caroline Bramfors

**Examensarbete 15 hp
Utbildningsvetenskap 61- 90 p
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2009**

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: Ungdomslitteratur i klassrummet - En analys av norm och avvikelse i förhållande till familjekonstellationer i fyra ungdomsromaner

Engelsk titel: Young adult literature in the classroom - An analysis of norms and deviations in relation to family constellations in four novels for young adults

Sidantal: 51

Författare: Caroline Bramfors

Handledare: Lilian Perme

Examinator: Maj Asplund Carlsson

Datum: September 2009

Sammanfattning

Bakgrund: Representation av olika samhällsgrupper i skönlitteratur är ett förhållandevis stort forskningsområde. Dock fokuseras ungdomsromanen mer sällan. När ungdomsromanen förs in i klassrummet och helklassundervisning får den dessutom en lärobokslignande funktion vilket gör att forskningsbakgrunden smalnas av ytterligare. Denna studie undersöker därför hur ungdomsromaner som används i svenskundervisning framställer olika samhällsgrupper. Inom flera litteraturteorier behandlas synen på norm och avvikelse i förhållande till representation. Flera av dessa teorier innebär en syn på normen som konstruerad och fjärran det verkliga samhället och de verkliga människorna. Dagens samhälle uppvisar en mångfald kring familjekonstellationer. I undersökningen kommer därför framställningen av norm och avvikelse gällande familjekonstellationer fokuseras. För att sammankoppla analysen med skolans uppdrag kommer resultatet sedan granskas i relation till värdegrundskapitlet i Lpo 94.

Syfte: Syftet med undersökningen är att, med fokus på vad som framställs som norm och avvikelse i förhållande till genus, etnicitet och sexualitet, undersöka hur olika familjekonstellationer behandlas i några ungdomsromaner som används i svenskundervisningen i grundskolans senare år samt vilka värderingar som förmedlas i dem i detta avseende.

Metod: Urvalet av ungdomsromaner görs med hjälp av en mindre enkätundersökning bland svensklärare verksamma i grundskolans senare årskurser. Ungdomsromanerna analyseras med dekonstruktion som metod och utgår, då ett bredare perspektiv på det studerade fenomenet kan ge en djupare förståelse för detsamma, från tre olika litteraturteoretiska områden: queerteori, postkolonial teori och fransk feministisk teori. Analysens fokus är därmed binära motsatspar som framställs i ungdomsromanerna i förhållande till de aktuella litteraturteorierna och till familjekonstellationer. Resultatet av detta jämförs sedan med skolans värdegrundskapitel i Lpo 94.

Resultat: Resultatet visade att det finns en stark uppdelning i binära motsatspar mellan ensamstående mammor och mammor i kärnfamiljer. Kärnfamiljismammorna framstår som normen. I förhållande till papporna finns inte samma uppdelning då alla pappor skildras som mer eller mindre frånvarande. Mammorna fungerar som logos i förhållande till papporna angående familjelivet medan papporna privilegieras gällande maktfördelningen. I förhållande

till etnicitet fungerar kärnfamiljerna med endast svensk bakgrund som logos. Detta mönster är inte lika tydligt som i förhållande till genus och skillnader kan ses mellan två olika undergrupper med annan etnisk bakgrund än svensk. Här finns dock även exempel på hur karaktärens etniska bakgrund inte görs explicit utan insinueras på olika sätt vilket kan ses som ett brott mot det logocentriska systemet då tveksamheten försvårar användning av detta. Gällande etnicitet finns också exempel på avvikelser som beskrivs som positiva. I relation till sexualitet framstår det heterosexuella förhållandet som norm och som naturligt medan homo- och bisexualitet överhuvudtaget behandlas i mycket liten utsträckning. Inga regnbågsfamiljer finns representerade och endast ett fåtal enskilda karaktärer, oftast i form av ungdomar. Beskrivningen av homosexuella karaktärer är dubbelbottnad då den manar till ett uppbrott från stereotyper samtidigt som den endast beskriver homosexuella karaktärer fragmentariskt samt i vissa sammanhang. Bisexualitet beskrivs också på ett tvetydigt sätt då det finns ett normaliserande budskap kring det samtidigt som det jämförs med överdriven sexualitet. I relation till Lpo 94 och värdegrundskapitlet ses fenomen som avviker från värdegrundens budskap men även vissa som främjar det. Uppdelningen kring norm och avvikelse genomsyrar hela resultatet vilket motsäger värdegrundsformuleringarna kring de tre teoretiska utgångspunkterna; De grupperingar som traditionellt sett underordnas i det logocentriska systemet gör så även i denna undersökning. Samtidigt kan tveksamheter kring såväl etnicitet som sexualitet ses som brott mot det logocentriska systemet vilket främjar värdegrundsformuleringarna.

Innehållsförteckning	
Inledning	4
Syfte	5
Forskningsbakgrund	5
Värdegrundsforskning	6
Forskning kring ungdomsromanen	7
Läroboksforskning	9
Teorier	11
Dekonstruktion	11
Feministisk litteraturteori – Fransk feminism	12
Postkolonialism	12
Queerteori	13
Metod	13
Enkätundersökning	13
Textanalys	15
Resultat	17
Ungdomsromanerna	18
Genus	18
Etnicitet	27
Sexualitet	33
Förhållandet mellan analys och styrdokument	36
Diskussion	39
Referenser	
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Inledning

Tre stycken mer eller mindre välutvecklade forskningsområden kombineras i denna studie för att bilda ett nytt. Litteraturvetenskaplig forskning med fokus på representation är ett av områdena. Detta är ett förhållandevis stort forskningsområde som innehåller flera olika teoribildningar, bland annat postkolonial teori, queerteori och feministisk teori (Barry, 2002: Bertens, 2008). Dessa tre utgör teoretisk bakgrund även i denna studie. Ofta görs dock forskningen om representation i skönlitteratur i relation till de stora verken och de stora författarna: den litterära kanon (se exempelvis Daniels, 2006). Detta är naturligtvis relevant då dessa texter ska föreställa den bästa litteratur vi har med de mest framstående tankarna, idéerna och stilarna. Samtidigt finns det mycket som faller utanför kanons snäva ram men som ändå är intressant ur representationssynpunkt då de når en stor grupp människor och ofta även en specifik grupp människor. Denna studie syftar därför till att undersöka litteratur i en specifik genre och med en specifik målgrupp – ungdomsromanen.

Läroboksforskningen tangerar nästan litteraturforskningen ibland (se exempelvis Eilard, 2008) då den behandlar läroböcker som fungerar som läseböcker eller som på annat sätt innehåller texter som liknar skönlitteratur. Dock består inte skolans läromedel endast av texter som producerats med tanken att användas i skolan. Ungdomsromanen kan också fungera som en typ av lärobok då lärare väljer att plocka in den i klassrummet och undervisningen. Det är i denna kontext den aktuella studiens ungdomsromaner undersöks. Kontexten innebär naturligtvis inte att boken förvandlas; Det är fortfarande en skönlitterär text. Dock innebär det att dess status förvandlas från någonting individen själv väljer att ta del av till något som representerar skolan, som har godkänts av skolan och som därigenom uppnår den tyngd läroböckerna har. Detta leder till att en ny typ av forskning krävs, som tar hänsyn till det speciella förhållande ungdomsromanen i helklassundervisning befinner sig i. I denna undersökning väljer jag därför att behandla ungdomsromanerna med hänsyn till vad skolan ska representera och inbegriper därmed det tredje forskningsområdet som är värdegrundsforskning. Representationen av olika folkgrupper i ungdomsromanerna kommer alltså att jämföras med värdegrundens budskap om dessa.

Ungdomsromanernas representation av norm och avvikelse i förhållande till familjekonstellationers mångfald är det område studien fokuserar. Familjekonstellationer i Sverige idag uppvisar en mångfald där kärnfamiljen existerar sida vid sida med exempelvis regnbågsfamiljer och ensamstående föräldrar. Internationaliseringen av Sverige innebär också att det finns en etnisk mångfald representerad i familjekonstellationerna. Om en enhet framställs som norm eller avvikelse beror ofta snarare på ett logocentriskt system baserat på samhällsdiskurser och maktförhållanden snarare än på sanningen, naturlighet eller vad som är mest vanligt (se exempelvis Cixous, 2008). Granskningen av familjekonstellationer i förhållande till norm och avvikelse innebär därför att systemet och de bakomliggande maktstrukturerna rörande genus (feministisk teori), etnicitet (postkolonial teori) och sexualitet (queerteori) tydliggörs.

Studien är viktig av flera anledningar. Inomvetenskapligt tillför den en viktig aspekt på läromedelsforskningen då den tar upp en speciell form av läromedel nämligen det som inte är gjort som läromedel men som ändå används som det. Likaså bidrar studien till värdegrundsforskningen då den granskar ungdomsromanerna i förhållande till värdegrunden. Därigenom blir den ett led i förhållandet mellan teori och praktik gällande värdegrunden. I förhållande till forskningen om ungdomslitteratur tillför studien en analys av något som kanske ofta fungerar perifert i ungdomsromanerna men som ändå sänder ut ett viktigt budskap

om vilka möjligheter som finns för ungdomar: familjekonstellationernas utseende. Utomvetenskapligt kan studien leda till en mer utvecklad förståelse för ungdomslitteraturens påverkan och vikt i skolan. Den kan också fungera som grund för lärares ställningstaganden kring val av ungdomsromaner i undervisningen samt behandlingen av valda ungdomsromaner. Läroböcker granskas på olika sätt i förhållande till skolans uppdrag, vilket kan fungera som hjälp för lärare. Gällande ungdomsromanerna finns ett betydligt större urval titlar samt en betydligt mindre forskningsgrund att förlita sig till.

De etiska problem som kan finnas inom själva ämnesvalet gäller forskningen som reproducerande av normer och stereotyper. För att granska frågor rörande genus, etnicitet och sexualitet behöver termer användas som reproducerar differentieringen av människor i dessa avseenden. Det är en fråga som alla forskare inom dessa fält tvingas ta ställning till. Exempelvis Eilard (2008) markerar sin egen ståndpunkt i frågan genom att, i sin undersökning, skriva ord som ~~manlighet~~ med genomstruken text.

Syfte

Syftet med undersökningen är att, med fokus på vad som framställs som norm och avvikelse i förhållande till genus, etnicitet och sexualitet, undersöka hur olika familjekonstellationer behandlas i några ungdomsromaner som används i svenskundervisningen i grundskolans senare år samt vilka värderingar som förmedlas i dem i detta avseende.

Frågeställningar:

- Hur beskrivs kärnfamiljen i förhållande till begreppen norm och avvikelse i ungdomsromanerna?
- Hur framställs övriga familjeformer i förhållande till norm och avvikelse i ungdomsromanerna?
- Hur stämmer resultatet av ovanstående frågeställningar överens med skolans värdegrund?

Forskningsbakgrund

Forskning som tangerar studiens område finns inte. De områden som forskats kring tidigare är framförallt ungdomsromaner (utan anknytning till skolan), hur skönlitteratur används i skolan och uppfattas av elever samt kring läroböckers innehåll. Här redovisas därför forskning som närmar sig området på olika sätt. Det innebär en genomgång omkring värdegrunden i Lpo 94 (Skolverket: 2006) samt en presentation av forskning kring ungdomsromanen. Viss litteratur kring läromedelstexter kommer också att redogöras för på grund av tidigare nämnda resonemang kring ungdomsromanen som lärobok. Hur ungdomsromaner eller annan skönlitteratur används i skolan redogörs ej för då det faller utanför studiens syfte.

En översättning innebär alltid ett visst tolkningsutrymme men kan ge en mer lättillgänglig text för läsaren. I denna uppsats prioriteras tillgängligheten för läsaren. Därför finns det flera citat under denna rubrik som är översatta till svenska från ett annat språk. Detta anges dock i aktuella fall i samband med efterföljande referens.

Värdegrundsforskning

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) (Skolverket, 2006) inleds med kapitlet ”skolans värdegrund och uppdrag” där norm och avvikelse tas upp i flera stycken. Studiens jämförelse med värdegrundskapitlet i Lpo 94 utförs i relation till formuleringar där de olika teoretiska bakgrundernas fokusgrupper nämns explicit. Detta görs för att få en relevant avgränsning av forskningsområdet. Flera andra formuleringar hade kunnat ge en värdefull analys men urvalet av dessa hade lättare blivit godtyckligt och hade riskerats att färgas av egna åsikter och förutfattade meningar om området. Följande formuleringar kommer att användas:

- ”jämslällhet mellan kvinnor och män ... är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” (3)
- ”Ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, ... sexuell läggning.” (3)
- ”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (4)
- ”förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar” ”är viktig att utveckla” (4)
- ”Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter.” (4)
- ”Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster.” (4)
- ”Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet.” (6)

Skolverket har, sedan Lpo 94, utgivit ett flertal publikationer som behandlar värdegrunden och värdegrundspromatik. I en dokumentation av Skolverkets nationella konferens om värdegrunden (2001) sammanfattas olika tal angående värdegrundsfrågor i en publikation. Information hämtad ur de olika talen hänvisas här till aktuell talares namn¹ med reservationen att talaren inte har författat stycket i egen person. Ekholm nämner två begrepp som belyser motsättningarna som tycks finnas inom värdegrunden: explosionsteorin och implosionsteorin. Den förstnämnda innebär att skolan främjar mångfald och premierar olikheter med risk för ökad segregering bland elever. Den andra teorin beskriver en strävan efter att homogenisera och att satsa på solidaritet. Lahdenperä, som också talade på konferensen, menar dessutom att värderingar handlar om konstruktionen av en självbild där personen gärna sammankopplar jaget med positiva aspekter medan de andra tilldelas de negativa. De motsättningar som Ekholm och Lahdenperä tar upp visar alltså att det finns motsättningar inom samma dokument – till och med samma kapitel av dokumentet.

Motsättningarna är dock inte den enda problematiken kring värdegrunden. Hörnqvist och Lundgren (1999) menar att det är ytterst viktigt att de olika skolorna skapar verksamheter som främjar värdegrundens budskap. Franke (1999) beskriver också att vad som uttrycks i teorin inte alltid överförs i praktiken. Härd exemplifierar detta genom att jämföra vad som står i Sveriges grundlag med vad svenska medborgare hade för åsikter i olika frågor. Även då religionsfrihet står med i grundlagen tycker nästan hälften av de svenska medborgarna att muslimer inte skulle få bygga moskéer och över hälften av de tillfrågade skulle inte acceptera att grundskolelärare var homosexuella. Glappet mellan teori och praktik kan leda till vad

¹ Årtal anges ej då motsvarande referens inte kommer att finnas i referenslistan utan sammanfattas i en referens benämnd Skolverket.

Amná beskriver som en demokrati som ”är en ypperlig form för ’oss’ som är vita, medelålders, heterosexuella, lutherska trosbekännare och med rötter i det svenska agrarsamhället” eller som ”en skola för andra och inte för mig” (Skolverket, 2001: 10)

Forskning kring ungdomsromanen

Enligt Kjersén Edman (2002) har ungdomsromanen som genre vuxit fram ur flickböcker med relationsinriktning. Den tillkom under 60-talet, befann sig i kris på grund av politik och brist på förnyelse under 70-talet för att sedan förnyas bland annat genom uppkomsten av olika subgenrer under 80-talet (Lundqvist: 1999).

Lundqvist (1999) menar att ungdomsromanen är en delvis problematisk genre då den balanserar mellan barnboken och romanen för vuxna. Ungdomsromanens funktion och utseende har, med detta som bakgrund, diskuterats och problematiserats av ett flertal forskare. I många äldre barn- och ungdomsböcker beskrivs familjesituationen med fokus på idyll (Kjersén Edman, 2002). Här exemplifieras Laura Ingalls Wilders böcker och familjerna i Astrid Lindgrens Bullerbyn. Pappan i familjerna är ofta förvärvsarbetande och har en bra utbildning medan mamman är hemmafru. Samtidigt har även andra familjeförhållanden skildrats, exempelvis genom Pippi Långstrump och Alfons Åberg vilka båda tycks sakna en mamma. Kjersén Edman menar också att ungdomsromanen från 60-talet ibland beskriver vuxna i ungdomars omgivning som dåliga förebilder och visar känsliga unga huvudkaraktärer i kris. Enligt Pollen (1999), har ungdomsromanen utvecklats från att, under 70-talet, explicit ange vuxenvärldens syn på rätt och fel med en ambition att bilda ungdomen, till att under 90-talet kräva ”en större litterär kompetens” av läsaren (12, min översättning). De vuxna karaktärerna fungerar då inte längre som bara mamma och pappa utan som egna individer med egna livsprojekt och ungdomsromanen fungerar som en kritik mot vuxenvärlden. Svensson hävdar att 90-talets ungdomsböcker lider av ”idyllfobi” (1999: 107). Svåra hemförhållanden, missbruk, kriminalitet, mobbning, rasism, naturalistiskt skildrat våld, död och ondska är teman hon finner i romanerna. Svensson ifrågasätter ungdomsromanens funktion och författarnas ansvar inför sin publik. Hon menar att ungdomsromanerna ofta inte skiljer sig nämnvärt från löpsedlarnas texter och att de skildrar ett svart samhälle utan att leverera någon egentlig samhällsanalys. De normaliserar det avvikande genom att ”indirekt godta hårdkokta värderingar ... istället för att försvara livet >>som det bör levas>>” (116). Czapliska (2003) menar dock att skildringar av traumatiska upplevelser i ungdomsromaner kan fungera terapeutiskt då de ofta föreslår en möjlig lösning på problem och situationer.

Forskning om moderna ungdomsromaner har, i flera studier, utförts med genusfrågor som fokus. I den ungdomsroman Kårelands (2005) artikel fokuserar syns exempel på den misslyckade vuxna förebilden som Pollen beskriver. Huvudkaraktärens pappa är helt frånvarande och fungerar mest som en idealiserad dagdröm och som kontrast till mammans nya man. Kring mamman finns istället en saknad av barndomen och den fysiska närhet mellan barn och mamma som fanns innan den nya mannen dök upp, ett oidipuskomplex. Även Andraes (2006) fynd tycks stämma väl överens med Pollens resonemang om en kritik mot vuxenvärlden och om föräldrar som individer snarare än endast föräldrar. Andrae finner, i sin analys av relationen mellan tonårsdöttrar och deras pappor i ungdomsromaner, att döttrarna intar en vuxenroll gentemot papporna där de analyserar och har överseende med pappans beteende och brister. Det finns de döttrar som önskar sig ansvarstagande medelklasspappor istället för sina egna och i brist på det söker de trygghet i andra karaktärer i form av vänner eller pojkvänner. Liksom i Andraes artikel menar också Kåreland (2005) att andra personer får fungera som stöd då föräldrarna sviker. Samtidigt beskriver hon hur ungdomen har

förändrats och hur vänskapsrelationer fått en viktigare roll gällande värderingar samt hur familjen fått stå tillbaks i detta avseende.

Angående mansrollen som presenteras i de olika undersökningarna finns den traditionella mansrollen representerad exempelvis i form av Nikolajevas (2008) beskrivning av pojkarna i *Linas Kvällsbok*. Dessa framställs enligt traditionella könsmonster vilket bland annat innebär en förväntan om att flickor ska vara med på sexuella aktiviteter även om de inte vill. En alternativ manlighet skildras dock också genom ”den nya pojken” (Nikolajeva, 2008: 191). Kåreland (2005) beskriver en manlig karaktär som visserligen beskrivs som en ”machokill[e]” (324) med rädsla för att misslyckas och anses omanlig och som uttrycker sin manlighet genom sport. Samtidigt väljer han att gå en gymnasieutbildning med inriktning teater, dagdrömmer om sin barndom, är intresserad av litteratur, gråter och ”skriver ... på ett vekt romantiskt sätt” (336) om upprottet från flickvännen. Han uttrycker också osäkerhet vilket ofta sammanförs med kvinnlighet. Schmidl (2005) redovisar också karaktärer som bryter mot normen för den accepterade flick- respektive pojkrollen där huvudkaraktären i den analyserade ungdomsromanen är blyg, osäker och beskriver sig själv som ett barn. Sandor i *Sandor slash Ida* är också ett exempel på ”den nya pojken”. Nikolajeva beskriver honom visserligen som outsider men ger även ett exempel på en liknande karaktär som lyckas hålla sig i kamratgruppen utan att uppfylla den traditionella mansrollen helt.

Andrae (2005) menar att könsrollerna reproduceras på olika sätt i den ungdomsroman hon granskat då den kvinnliga huvudkaraktären är den drivande i ett kärleksförhållandes vara eller icke vara. Den kvinnliga huvudkaraktären som Schmidl (2005) beskriver, framställs däremot inte ha något intresse för ett förhållande. Hon beskrivs också som självsäker och självständig. Franck (2008) hävdar dock att dagens skildring av flickor presenterar tuffare karaktärer men att de fortfarande hindras av normer. Något Nikolajeva (2008) benämner ”nyfeminina” (189) karaktärer. Enligt Nikolajeva funderar de nyfeminina karaktärerna mycket kring sex och alkohol. De framställs som obildade och omogna med tillfredsställelse av mannen som högsta mål och med en syn på sig själva som sexualobjekt. De bildar stereotyper för kvinnliga berättare i dagboksromaner för ungdomar.

Etnicitet i ungdomsromaner har också skildrats i ett antal studier. Czaplicka (2003) menar i en studie om representation av invandrare i olika ungdomsromaner, att invandrarkaraktären ses som såväl avvikande som exotisk och att deras språkkunskaper eller assimilering inte påverkar risken att bli utsatt för olika typer av främlingsfientlighet. Endast utseende eller namn kan bli en orsak. De olika typer av främlingsfientlighet som drabbar karaktärer med invandrabakgrund delas in i vardagsrasism, strukturell rasism och institutionaliserad rasism. Vardagsrasismen syns exempelvis i stereotypifiering, etnisk isolering och misstänksamhet medan den strukturella rasismen syns i boendemiljö, skola och rättsväsende. Institutionaliserad rasism syns i direkta attacker och misshandel utförd av rasistiska grupperingar.

Czaplicka menar också att dessa ungdomsromaner, som alltså fokuserar etnicitet, kan bidra till att upprätthålla stereotyper, framförallt gällande vuxna karaktärer. Exempelvis framställs finska föräldrar som barnmisshandlare och alkoholister medan andra invandrare skildras som brottslingar. Asplund Carlsson och Lunneblads (2008) undersökning om romaner för barn mellan cirka tio och tretton år visar att vuxna karaktärer med kurdisk bakgrund sammankopplades med patriarkal makt och kvinnlig underordning medan de med endast svensk bakgrund framställdes som mer eller mindre handfallna inför barnens olika svårigheter men att kvinnorna framställdes som mer kompetenta än den kurdiska kvinnan. Asplund

Carlsson och Lunneblad visar även på ett matrissystem som bygger på stereotypa beskrivningar av karaktärer i romanerna. Matrissystemet består av karaktärer som representerar osvensk respektive svensk och kvinnlighet respektive manlighet. Den svenska manligheten representeras av yttre egenskaper som ljusbrunt hår och grå ögon samt inre egenskaper som osäkerhet vilket liknar den tidigare beskrivningen av den nya pojken. Den osvenska manligheten representeras istället av den styrande och aggressiva pojken medan den osvenska kvinnligheten representeras av flickan som låter sig underordnas den osvenska manligheten. Slutligen representeras den svenska kvinnligheten av en ljus och fräknig flicka med glasögon med liknande osäkerhet som hos den svenske pojken. De båda karaktärerna som framställs som osvenska stereotypifieras och sammankopplas med demoner på olika sätt i olika skeenden av böckerna. Slutligen anser också Czaplicka (2003) att det, i de ungdomsromaner hon undersökt, saknas representation av invandrare som ledargestalter, invandrabakgrund som en tillgång och inte ett problem samt nära vänskapsrelationer mellan invandrare och icke-invandrare.

Forskningen kring sexualitet i ungdomsromanen beskriver ett heteronormativt ideal där kärnfamiljen också idealiseras. Andrae (2005) har behandlat sexualitet, etnicitet och genus i en serie ungdomsböcker. Där beskrivs kärnfamiljen som vägen till lycka och det är den som också representerar idealet medan karriärister som inte prioriterar dottern blir det dåliga exemplet. Samtidigt är det framförallt en obligatorisk tvåsamhetsnorm, snarare än familjelivet, som skildras i studiens ungdomsromaner. Det är på paret och den passionerade tvåsamheten som fokuset ligger. Tvåsamheten visas som viktigare än allt annat. Heterosexuell kärlek blir också ett filter för karaktärerna att se omvärlden genom. Någons udda beteende kan sammankopplas med dennes (brist på) kärleksliv. Även i Sweeneys (2008) analys, som fokuserar på bröllop och relationer i två amerikanska ungdomsserier riktade till flickor, fanns en tvåsamhetsnorm. Sweeney fann att idén om sagobröllop framställdes som något universalt och allmängiltigt och att de som står utanför den 'universaliteten' därför hamnar i ett ytterligare utanförskap. Hon menar också att det uttrycker "obligatorisk heterosexualitet" (13, min översättning) som stänger ute HBT-grupper och beskriver dem som onormala. Även i Andraes (2005) undersökning syns utelämnandet av HBT-grupper då dessa inte behandlas i nämnvärd utsträckning. I en av de senare böckerna har den kvinnliga huvudkaraktären en fundering kring homosexualitet/bisexualitet men slår snabbt undan denna.

Asplund Carlssons (2006) undersökning av barnböcker som behandlar HBT-familjer visar också att det, även i dessa böcker, finns en problematik kring HBT-karaktärer. De aktuella böckerna visar en normaliserande beskrivning av föräldrar som är homo- eller bisexuella men på bekostnad av redovisningen av den faktiska kärleken mellan föräldrarna.

Läroboksforskning

Berge och Widding (2006) menar i sin granskning av läroböcker för samhällsorienterande och naturvetenskapliga ämnen att representationen av kön ger ett blandat resultat. I flera av läroböckerna behandlades detta på ett förhållandevis föredömligt sätt medan andra läroböcker visade stereotypa bilder av de olika könen. Transsexualitet representerades ofta inte överhuvudtaget. Män framställdes ofta som norm på olika sätt. Exempelvis får mannen representera det allmänmänskliga i olika sammanhang medan kvinnan tas in som motsats i olika könsspecifika sammanhang. Kvinnan är också ofta underrepresenterad även då kvinnors perspektiv på olika företeelser kunnat vara adekvata. Då frågor om kön behandlas är det ofta i enstaka kapitel och alltså utan kontinuitet eller förankring i den övriga läroboken.

Eilard (2008) har, i sin undersökning om representation i läroböcker utformade som läseböcker för svenskundervisning i grundskolans yngre åldrar, granskat hur karaktärer framställs i förhållande till kön, etnicitet och sexuell läggning samt klass. Eilards slutsatser är bland annat att jämställdhetsidealet är någonting som flickor snarare än pojkar har fått inordna sig i, i läsebokens värld. Det är flickor som syns i könsneutrala eller könsöverskridande roller medan pojkarna inte gör detta i samma utsträckning. Pojkarna präglas dock också av vad Eilard beskriver som ett mjukare drag som representerar den nya pojkmaskuliniteten hos svensk medelklass och som påminner om den nya pojken som beskrivs i samband med forskning om ungdomsromanen. Samtidigt påpekar hon att könsrollerna, eller "den heterosexuella matrisens normer" (354) är någonting som barn tvingas inordna sig i redan i tidig ålder och att läroböckerna medverkar till detta. Det finns också flera exempel på karaktärer av båda könen som gått för långt åt det ena eller andra hållet gällande könsneutrala eller könsöverskridande beteende och som straffas för det på olika sätt.

Runblom (2006) finner, i sin granskning av etnicitet i läroböcker för Samhällskunskap och Historia, att kulturell påverkan i förhållande till möten mellan olika folkgrupper sällan redogörs för. Effekter av invandring och kolonisering gällande kultur och identitet redogörs ofta inte heller för. Minoritetsbefolkningar i Sverige behandlas oftast inte i den utsträckning som läroplanen förmedlar, vilket också gäller de kulturer och nationaliteter som traditionellt inte sammankopplas med västvärlden. Den behandling som finns av folkgrupper med annan etnisk härkomst än västerländsk tenderar också att vara problemorienterad och lyfter inte fram den påverkan de haft på västvärldens kulturliv och utveckling.

Rörande etnicitet menar Eilard (2008) att det finns exempel på "den vite mannens börda" (366) i läroböckerna hon granskat samt att avvikelse ofta skrivs ut. Många av karaktärerna som ska representera olika etniska grupper som är i minoritet i Sverige, blir stereotypa på olika vis. Lyngfelt (2006) presenterar, i hennes analys av ett kapitel som behandlar etnicitet i en lärobok, jämförelser i texten som kontrasterar det svenska mot det osvenska. Dessa kontraster är vanlig eller ovanlig samt lycklig och olycklig och de kopplas samman med att vara svensk respektive osvensk. Eilards (2008) analys visade dock också att det fanns det en lärobok som behandlade etnicitet på ett mindre markerat sätt än de andra. Där fokuserades inte alltid etnisk bakgrund på karaktärerna utan de beskrevs på andra vis och det enda som framställde deras olikhet var namn eller utseende (som syntes på en bild). Det vita västerländska är dock oftast normen: "Den latinska kulturen görs till en fascinerande avvikelse, medan svensk kultur sannolikt kommer att framstå som det 'normala' och därmed mer eftersträvarvärda alternativet" (356). Detta syntes dessutom i läroböckernas skönhetsideal där långa blonda flickor beskrevs i positiva ordalag.

I Larsson och Roséns (2006) granskning av läromedel i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen fann de att representationen av HBT varierade. Det fanns inte längre uttryck som sammankopplade detta med ett sjukligt beteende som det tidigare har funnits. Samtidigt fanns det många exempel på att HBT framställdes som avvikande i förhållande till heterosexualitet. Detta var synligt på flera olika sätt. Homosexualitet syntes ofta endast i stycken som behandlade just homosexualitet; det fanns ingen kontinuitet i framställningen av homosexuella människor. Den homosexuella personen benämndes också som just det medan den heterosexuella tilläts vara den allmängiltiga och normala.

Gällande familjeidealet beskriver Eilard (2008), i likhet med tidigare redogjord forskning kring ungdomsromaner, att perioden efter Lpo 94 (Skolverket, 2006) präglas mer av heteronormativa relationer i par än av kärnfamiljen och det genomsyrar dessutom

läroböckerna. Exempelvis beskrivs kärleksgalna flickor och discon med 'tryckare' som självklart dansas i par – en flicka och en pojke. Kärnfamiljen ses fortfarande som idealet och som normen. Beskrivningar av skilsmässor i texterna beskrivs ofta som en källa till rotlöshet hos barn och upptar i vissa böcker förhållandevis stor del av texten.

Teorier

Presentationen av de teorier uppsatsen förlitar sig på börjar med en genomgång av metodteorin, dekonstruktion, vilken sedan presenteras mer konkret i förhållande till den kommande analysen under metodavsnittet. Teorierna som fungerar som bakgrund är tre litterära teorier som alla har kopplingar till den litteraturteori som används som metod. Dessa tre teorier är komplexa med olika förespråkare för olika riktningar inom respektive teori. Vad som redogörs för här är deras förhållande till metodteorin då det är vad som faller inom studiens syfte. Varje teori hade alltså kunnat redovisas betydligt mer ingående i en annan kontext. Antalet teorier motiveras av att ett flertal teoretiska bakgrunder ger en frihet att granska ett fenomen ur flera olika vinklar och därigenom nå en djupare förståelse för det aktuella fenomenet. Att just dessa tre teorier valts ut beror på att de fokuserar de tre olika indelningar kring människor som även undersökningen gör: genus, etnicitet och sexualitet. Liksom gällande forskningsbakgrunden finns under denna rubrik översatta citat. Detta anges även här i efterföljande referens.

Dekonstruktion

Dekonstruktion har utvecklats till en litterär teori men har sin grund i filosofin och lingvistik. Filosofin syns i ambitionen att beskriva verkligheten och sanningen. Lingvistik syns i förhållningen till språket som en avgörande faktor. Vad dekonstruktionen har som mål kan sägas vara att dekonstruera texter och vår syn på språket och sanningen. Derrida (1998) kopplar själv samman ett av de centrala begreppen – logocentrism – med etnocentricitet. Logocentrism kan därför beskrivas som västvärldens syn på sanningen och språket.

Logocentrism är en strävan efter att söka sanningen i en enhet. Den är en så inrotad del av det västerländska tänkandet, enligt Derrida, att det är svårt för en västerlänning att tänka sig en sanning utan ett logos – ett center (2001). Problemet är att detta logos inte har en direkt koppling till verkligheten och därför inte har en direkt betydelse eller innebörd. Istället skapas negationer som beskriver vad logos inte är och som därigenom också skapar en diskurs som definierar logos. Detta innebär dock att ett logos betydelse är godtyckligt och kan förändras beroende på vilket sammanhang, vilken diskurs, det placeras i. Samtidigt begränsar negationerna strukturen och därigenom också vårt tankesätt.

Sanningen är ett stort ord att handskas med men Derrida inbegriper såväl språk som metafysik och vetenskap i sin definition av sanningen (1998). Ett exempel som kan användas för att beskriva det logocentriska tänkandet är förnuft och känsla. Förnuft och känsla beskrivs traditionellt som varandras motsatser på samma vis som svart och vit, kvinna och man eller ond och god. Logos i logocentrism kommer från grekiska och har kopplingar till logiken och förnuftet. Således utgör förnuftet det logocentriska logoset. Känsla beskrivs därmed som dess motsats, att bli ledd av sitt hjärta istället för sin hjärna, och utgör negationen i det logocentriska systemet. Liksom Derrida finner vid en närmare granskning av natur och kultur som motsatser (2001) är dock dessa ords betydelse inte klar och de inte är sådana motsatser som kan tyckas. Ofta tar människor hjälp av såväl förnuft som känsla då de fattar beslut. Det

som presenteras som sanning – att känslan är förnuftets antonym – visar sig inte vara en full sanning.

En inbyggd problematik i dekonstruktion handlar om paradoxer. Dekonstruktionen tror inte på språket men använder det. Dekonstruktion ifrågasätter dessutom, genom sitt ifrågasättande av en sanning, vetenskapen samtidigt som det anses vara en vetenskaplig teori. Derrida (2007) menar själv att dekonstruktion inte kan användas som teori eller metod och att det finns en fara i att sortera in den i själva systemet den ifrågasätter. Samtidigt anses den vara en litterär teori och presenteras som det i litteraturteoretiska verk (se exempelvis Bertens, 2008; Barry, 2002). Den används som metod i olika sammanhang och sammankopplas med poststrukturalism (den litterära teori som utvecklas delvis ur strukturalismen) (Exempelvis Eilard, 2008). Därför används dekonstruktion som metod i den aktuella undersökningen trots Derridas argument.

Begreppet logocentrism används i studien i samband med syftesformuleringen om norm och avvikelse. Det som anges som norm förhåller sig alltså till logoset som avvikelsen förhåller sig till negationen. De olika enheter som fungerar som norm/logos och avvikelse/negation är således enheter framställda som binära motsatspar i ungdomsromanerna.

Feministisk litteraturteori – Fransk feminism

Den del av feministisk litteraturteori som kopplas samman med Frankrike och Cixous hämtar inspiration från undersökningens metod, dekonstruktion. Som Derrida, resonerar Cixous (2008) kring logocentrism och hävdar, liksom honom, att det är en maktkonstruktion snarare än en naturlig eller ödesbestämd beskrivning av sanningen.

Det som Cixous tillför Derridas resonemang kring logocentrism är framförallt kopplingen till förhållandet mellan kvinnor och män. Enligt henne fungerar logocentrismen i samband med en mansdominerad värld. Cixous menar att logocentrismen alltid kommer i par (binära motsatspar) och att dessa par alltid har ett förhållande till det binära motsatsparet man och kvinna. Som exempel på detta nämner hon aktivitet och passivitet, kultur och natur, dag och natt samt huvud och hjärta. Det logocentriska systemet ser Cixous som ett system som gör såväl kvinnor som män till förlorare. Hon menar att det är dags att förändra det och "att uppfinna den andra historian" (363, min översättning) vilket innebär historian utanför det logocentriska tänkandet.

Postkolonialism

Även grenar av postkolonialismen hämtar inspiration från Derridas resonemang om ett logocentriskt system och den maktkonstruktion det representerar. Det som särskiljer Bhabhas (2004) resonemang från Derridas är framförallt kopplingen till etnicitet som fokus. De grupper som omfattas av den postkoloniala kritiken är folkgrupper som sammankopplas med tredje världen samt minoritetsgrupper inom geopolitiska uppdelningar mellan öst och väst samt nord och syd.

Postkolonial kritik utmanar och ifrågasätter den normalitet som tillskrivs orättvisorna gällande etnicitet. Bhabha menar att "Postkolonial kritik bär vittnesmål om de ojämsställda och ojämna krafterna som är inblandade i tävlingen om politisk och social auktoritet inom den moderna världsordningen" (2004: 245, min översättning). Han menar även, liksom Cixous, att maktkonstruktionen inte tillåtit alla folkgrupper att vara subjekt i sin egen historia och att den bidrar till förtryck. Enligt Bhabha är postkolonialism något som lägger fokus på att revidera framställningen av första och tredje världen som motsatspar samt, i samband med det, historia

och nutid, tradition och modernitet som motsatspar då dessa vilar på den ojämna maktkonstruktionen.

Bhabha menar att det finns flera ambiguiteter och osäkerheter kring västvärldens betecknande och det koloniserade betecknade. De koloniserade har framställts som logosets negation, förknippat med mörker som i födelse eller död, kannibalism såväl som frambärandet av mat (tjänare), enkelhet och dumhet såväl som manipulation och lögn, vilket tyder på en inkonsekvens mellan det betecknade och det betecknande och i det logocentriska systemet. Dessa stereotyper fördärvar representationen av ett subjekt då det inte tillåter några nyanser eller skillnader.

Queerteori

Kopplingen mellan dekonstruktion och queerteori ligger, som i samband med de andra teorierna, i tankar kring logocentrism och ifrågasättandet av universaliteten i systemet kring det betecknade och det betecknande. Liksom Cixous kopplar Butler (2007) samman logocentrism med män och kvinnor och menar att manligt och kvinnligt sammanförts med andra binära motsatspar såsom kultur och natur. Till skillnad från Cixous menar Butler (2007) att den inställning som sammankopplas med feminism, att undersöka och ifrågasätta representation av kvinnor, inte är tillräcklig. Istället behöver begreppet kvinna undersökas grundligare. Vad innebär det egentligen att vara kvinna? Vilka gemensamma drag antas finnas mellan kvinnor för att de ska ha intresse av att driva samma politiska frågor? Samma sak, menar Butler, gäller genusbegreppet vilket skapas på grund av den heteronormativitet som råder i samhället. Enligt Butler är det tanken om heterosexualitet som naturlig som tvingar fram ett förhållande där kvinnligt och manligt fungerar som motsatspar och där kön, genus och begär sätts i samband. En kvinna ska således vara kvinnlig och attraheras sexuellt av män och inte av andra kvinnor eller av transexuella personer enligt den logocentriska uppdelningen mellan kvinnor och män.

Metod

Enkätundersökning

Metoden för insamling av data bestod av två delar. Den första delen var en enkätundersökning där svensklärare som är verksamma i grundskolans senare år tillfrågades angående vilka ungdomsromaner de använder i helklassundervisning (se bilaga 1). Denna del av metoden fungerade som bas för beslutet om vilka ungdomsromaner undersökningen sedan skulle omfatta. Valet av metod baserades på syftet med insamlingen: att få ett urval av ungdomsromaner som används i undervisningen i grundskolans senare år. Enkäten är här lämplig då den kan delas ut till en förhållandevis stor urvalsgrupp samt lämpar sig för ytligare information såsom en lista på titlar och författare av ungdomsromaner är. Antalet enkäter som delades ut baseras på Trosts (2007) resonemang angående detsamma. Enligt Trost är det omöjligt att svara på hur stort ett urval ska vara men ju större urvalet är, desto större chans finns det att resultatet för undersökningen blir representativt för aktuell grupp. Då enkäten inte skulle användas i generaliserande syfte behövde alltså urvalet inte vara speciellt stort. Dock sattes en gräns vid minst 30 enkätsvar då ett för litet antal enkäter skulle ge en mindre chans att ta del av en mångfald i urvalet samt att visa tendenser till att en ungdomsroman används mer än en annan.

Urvalsgruppen bestod av svensklärare som undervisar i grundskolans senare årskurser (åk 6–9) då de är den grupp som är mest lämplig för att besvara mina frågor. Rektorer kan inte

förväntas ha sådan detaljerad information om stoffet i undervisningen och en enkät riktad till elever skulle innebära att en hel klass hade fått lämna in enkäter för att redogöra för vad en lärare kunnat svara på. Dessutom hade de inte alltid kunnat ge samma perspektiv över tid som lärarna kan göra (om de exempelvis går i årskurs sex har de endast det året att betänka medan enkäten anger de senaste tre åren som tidsbegränsning). Urvalet är dessutom vad Trost (2007) beskriver som ett bekvämlighetsurval. Enkäten delades ut till alla verksamma svensklärare på sju olika skolor i Bohuslän. Skolorna valdes ut baserat på geografi med tanken att enkäterna skulle kunna delas ut på samma dag till alla skolor. Detta visade sig inte vara genomförbart då tillstånd att tillfråga lärarna erhöles vid olika tidpunkter från olika rektorer. Dessutom föredrog flera av de ämnesansvariga lärarna att erhålla enkäten per e-post för att sedan själva dela ut den till berörda lärare. Som ett resultat av det kan inte ett exakt antal utdelade enkäter redogöras för. Detta är dock inget problem för studiens realitet då inga generaliseringar görs utifrån materialet. De aktuella skolorna är belägna i glesbygd såväl som i mindre städer, har olika stort elevantal samt olika grad av etnisk mångfald bland elever.

Etiska ställningstaganden gjordes också i förhållande till enkäten. Enligt samtyckeskravet (Humanistisk- Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet, 1999) har tillstånd för undersökningen efterfrågats av rektor och de svensklärare som har deltagit har informerats om att deltagandet är frivilligt. Enkäten anger att undersökningen är anonym i enlighet med konfidentialitetskravet. Inga frågor ställs heller angående vilken skola lärarna arbetar på, kön eller ålder då det inte är av intresse för studien samt skulle minska graden av anonymitet. I enlighet med informationskravet innehåller enkäten en kort beskrivning av hur de ifyllda enkäterna ska användas. Av hänsyn till informationstextens omfattning är dock denna information inte detaljerad.

Då enkäten endast bestod av öppna frågor och dessutom var relativt liten såväl gällande antal frågor som antal enkäter, fanns inget behov av att bearbeta den i SPSS eller liknande system. Denna enkät bestod endast av en kort lista över titlar på ungdomsromaner och syftet med enkäten var endast att undersöka vilka ungdomsromaner som används i skolan för att använda som bakgrund i urvalet av ungdomsromaner som skulle analyseras. Därför var det mest lämpliga tillvägagångssättet att sammanställa titlarna i ett dokument tillsammans med en författare, utgivningsår, klassificering i bibliotekssystem samt en siffra som anger i hur många av enkäterna den aktuella titeln förekom (se bilaga 2).

Resultatet ska inte på något vis ses som representativt för svenska skolor eller bohuslänska skolor utan svarar endast på frågan om ifall en speciell ungdomsroman förekommer i skolans svenskundervisning överhuvudtaget. Då flera av de tillfrågade lärarna arbetar på samma skola har de tillgång till samma ungdomsromaner i klassuppsättning vilket innebär att deras urval är samma och att deras svar till följd av detta, också kan likna varandra. Ett annat problem kan ligga i definitioner av begrepp såsom ungdomsroman i förhållande till övriga typer av romaner. Detta problem var svårt att komma ifrån utan att riskera att enkäten upplevdes som för krånglig. Trost (2007) menar att en enkät där deltagarna själva ombeds skriva svar kan stöta på motstånd av flera anledningar (exempelvis rädsla att stava fel) och det är därför av stor vikt att enkäten anses genomförbar att fylla i. Under kontakter med rektorer och ämnesansvariga lärare framgick det också att tidsbrist var en annan viktig faktor som kunde begränsa lärares deltagande i enkätundersökningar. Ett alternativ hade annars varit att deltagare ombads ange de titlar som klassificeras som ungdomsromaner enligt bibliotek eller liknande. Problemet förebyggdes dock något då enkäten också innehöll en fråga där deltagarna ombads ange annan typ av roman som använts i undervisningen. De lärare som menade att de inte använder några ungdomsromaner kunde där lista andra romaner som jag

sedan eventuellt kunde använda i mitt urval. Enkäten uppnådde därigenom en viss kongruens (Trost, 2007). Att deltagare inte skriver upp titlar som de anser inte faller inom genren ungdomsromaner påverkar inte heller studiens realitet då inga generaliseringar görs utifrån materialet. Enkätens syfte är att finna romaner som används i svenskundervisning – inte att ange vilka som är mest populära eller dra andra liknande slutsatser.

Urvalet av ungdomsromaner i den aktuella studien styrdes sedan av de olika egenskaper som presenteras här angående de aktuella ungdomsromanerna: utgivningsår, SAB-klassificering och antal enkätsvar. De titlar som publicerades före år 1994 sorterades bort ur materialet då en nyare roman kan förväntas spegla det samhälle vi lever i nu (som beskrivs i problemområdet) på ett annat sätt än en äldre roman och därför lämpar sig bättre att undersöka. Betänk exempelvis att författare verksamma under 1940-talet hade ett helt annat samhälle att förhålla sig till än vad en författare på sent 90-tal och början av 2000-talet har. Sorteringen innebär att ingen av ungdomsromanerna i undersökningen är äldre än femton år. Nästa steg i urvalsprocessen var att sortera bort de kvarvarande titlar som inte var ungdomsromaner. Bestämning av genre gjordes genom vilken SAB-klassifikation titlarna innehade i Libris. Detta innebär att ungdomsromanerna i studien klassas som "Skönlitteratur för mellanåldern" eller "Svensk skönlitteratur för barn och ungdom" (Libris SAB klassifikation). Det sista steget i urvalsprocessen var att ta hänsyn till antalet enkätsvar en ungdomsroman hade fått i enkäten. Larsson (1994) menar att det, i en hermeneutisk studie, är särskilt viktigt att kunna nå en publik. Om de ungdomsromanerna som analyseras är sådana som nämnts i flera enkäter kan det betyda att resultatet av studien är intressant för fler verksamma lärare vilket ökar studiens validitet.

Ett område där jag aldrig behövde ta ställning gällde förekomsten av familjekonstellationer i ungdomsromanerna. Hade någon av de fyra ungdomsromaner som fanns kvar efter urvalsprocessen inte synliggjort familjekonstellationer hade den valts bort. Merriam (1994) menar att, då forskaren själv är en viktig del i insamling av material, finns det en risk att hon/han utesluter sådant material som inte stämmer överens med de egna värderingarna. Viktigt att nämna här är således att det räckte att vårdnadshavare överhuvudtaget nämndes i ungdomsromanerna för att de skulle vara kvar i urvalet. En vag gränsdragning i detta avseende hade ökat risken för ett önskeurval (dvs. ett urval som bekräftar mina eventuella förutfattade meningar i ämnet).

Textanalys

Den andra delen av metoden var en textanalys av de ungdomsromaner som valts ut baserat på enkätundersökningen. En konsekvens av att använda textanalysen som metod är att inga slutsatser kan dras angående hur ungdomsromanerna behandlas i skolan eller uppfattas av de ungdomar som läser dem. Detta är dock inte heller studiens syfte. Analysen görs från ett litteraturvetenskapligt perspektiv. Det finns exempel på att samhällsvetenskaplig diskursanalys har använts på liknande texter (exempelvis Eilard, 2008). Dessa har dock lättare kunnat hänvisas till läroboksgenren och därmed kunnat avläsas som samhällsvetenskapliga texter. De har också, trots drag som liknar skönlitteratur, varit texter avsedda att användas för att lära barn läsa. Litteraturen som studerades i denna undersökning är däremot skriven som skönlitterära texter utan att fokusera på skolan eller klassrummet. Då lärare väljer att använda dem i klassrummet kan de sägas fungera som en lärobok men ofta med fokus på just skönlitterär analys snarare än ren läsinläring. I förhållande till studiens syfte var en litterär analys följaktligen att föredra.

Norm och avvikelse är de begrepp som studien hade som syfte att utreda. Det finns flera litterära teorier som fokuserar norm och avvikelse, bland annat fransk feministisk litteraturteori, postkolonial teori och queerteori. Att välja en av dessa som metod skulle dock leda in på ett spår där genus, etnicitet *eller* sexualitet fokuserades. Istället valdes en litterär teori som fokuserar binära motsatspar och som tidigare nämnda teorier hämtar inspiration från, Dekonstruktion. Denna teori tillåter ett intersektionellt perspektiv vilket innebar att genus, etnicitet *och* sexualitet kunde fokuseras. Dekonstruktion har tidigare presenterats i avsnittet som behandlar teori. Sjöström (1994) menar dock att en viktig del av tolkningen av ett material i en kvalitativ studie är att det inte sker slumpmässigt och godtyckligt då resultatet riskerar att påverkas för mycket av forskarens förutfattade meningar om ämnet som undersöks. Här presenteras därför hur dekonstruktion har använts i analysen, rent konkret.

Dekonstruktion kretsar kring begreppet logocentrism vilket innebär att två enheter framställs som motsatspar samt att det ena av dessa två får en mer fördelaktig roll, rollen som logos, centrum och norm. Samtidigt får den andra enheten rollen som negation till den första, som avvikelsen som framhäver normen. Exempel på sådana par som är av intresse för denna studie är man och kvinna, heterosexuell och homosexuell/bisexuell, svensk och osvensk. Enligt dekonstruktionen är dock detta inte en sann bild av verkligheten utan en begränsande och maktfokuserad sådan. Med detta resonemang som grund har studiens analys genomförts genom att söka upp de enheter i ungdomsromanerna som kan kopplas till familjekonstellationer och som framställs som varandras motsatser. Dessa enheter har sedan beskrivits och jämförts för att se vilken av dem som innehar den fördelaktiga rollen.

Derrida (2007) menar också, som nämnts tidigare, att dekonstruktion inte går att använda som varken teori eller metod då den motsätter det som teori och metod är så nära sammankopplat med, vetenskapen, samt det verktyg som måste användas inom vetenskapen, språket. Detta problem liknar problematiken i att forska kring exempelvis genus. Forskningen bidrar till en reproduktion av det område det vill bekämpa. Samtidigt menar jag att detta inte kan få hindra att det görs försök för att destabilisera sådana strukturer även om det måste göras genom att använda redskap som indirekt stärker dem. Annars hade det inte funnits genusforskning idag.

Sjöström (1994) menar att en kvalitativ studie har som mål att förstå sitt studieobjekt så väl som möjligt. Jag menar att ett intersektionellt perspektiv leder närmare ett sådant mål än ett perspektiv som endast inriktar sig mot en av de tre teorierna som ingår i studien. Det ger en mer nyanserad bild av den analyserade litteraturen då det ger en chans att se sambanden mellan olika grupper i förhållande till normen. De infallsvinklar som berörs begränsas till genus, etnicitet och sexualitet. Ur genussynpunkt behandlas hur män och kvinnor fungerar som föräldrar då de lever i kärnfamilj, med en sammanlevande mamma och pappa samt deras barn, samt då de är ensamstående föräldrar, vilket innebär att en förälder lever tillsammans med sitt eller sina barn. Genusbegreppet används i studien då det, bättre än könsbegreppet, sammanfaller med studiens teoretiska utgångspunkter om socialt konstruerat kön. Etnicitet behandlas generellt med postkoloniala frågor som bakgrund. Det innebär att det inte är endast karaktärer från tidigare kolonier som belyses utan att olika etniska minoritetsgrupper behandlas då de befinner sig i minoritetsläge i förhållande till det land berättelsen utspelar sig i. I studien innebär detta att de familjer där annan etnisk bakgrund än svensk på något sätt redogörs för, jämförs med de familjer som framställs som bärare av endast svensk bakgrund. Sexualitet behandlas genom en granskning av hur homosexualitet, bisexualitet och heterosexuellitet framställs i förhållande till familjekonstellationer. Begreppet regnbågsfamiljer används i detta avseende för att definiera de familjer där homosexuella eller bisexuella föräldrar lever med sitt eller sina barn. Gällande sexualitet behandlas inte

transsexualitet då det, enligt Larsson och Rosén (2006) inte är en form av sexuell läggning utan snarare bör sorteras under kön. Andra möjliga infallsvinklar hade kunnat vara klass och funktionshinder. Då studien fokuserar familjekonstellationer kommer de karaktärer som analyseras främst vara de vars familjeförhållanden redovisas på något sätt. Detta innebär att de olika teorierna endast behandlas då de berör familjekonstellationer och att övriga karaktärer, händelser och beskrivningar faller utanför studiens syfte.

Efter att ha analyserat ungdomsromanerna efter ovan angivna mönster, i förhållande till studiens första två frågeställningar, kvarstår en jämförelse med värdegrunden i Lpo 94 (Skolverket, 2006). Här kommer begrepp ur värdegrunden, som är aktuella för studiens ämne, jämföras med resultaten från de två första frågeställningarna. Fokuset för denna del av studien är hur väl ungdomsromanernas budskap om norm och avvikelse stämmer överens med vad som anges i värdegrunden. Larssons (1994) argument om kopplingen till en publik är här återigen aktuellt. För att studien ska vara mer relevant för en verksam lärare behövs en koppling till de styrdokument lärare arbetar utifrån. Hörnqvist och Lundgren (1999) menar också att det är viktigt att skolans verksamhet utformas så att de främjar värdegrunden vilket innebär att det material som används bör granskas ur ett sådant perspektiv. Då ungdomsromanerna är skrivna som skönlitterära texter kan de inte förväntas utgå ifrån vad som står skrivet i skolans värdegrund och att förmedla dessa värden. Likväl är denna granskning av intresse för studien då den, på ett konkret sätt, anger hur texterna förhåller sig till skolans grundläggande värden och därmed också kan ses som grundläggande vid ställningstaganden gällande val av litteratur samt behandling av utvald litteratur i skolan.

Förhållandet mellan text och författare bör här också klargöras. Som tidigare nämnts kan inte skönlitterära författare förväntas utgå ifrån läroplanens värdegrundskapitel då de skriver sina ungdomsromaner. Den konstnärliga såväl som den kommersiella aspekten skiljer dessutom skönlitteratur ytterligare från exempelvis läroböcker. Att flera av ungdomsromanerna skildras med en ungdomskaraktär som utgångspunkt gör också att den bild som målas upp kan sägas filtreras genom denna karaktär. Flera undersökningar (se exempelvis Koskimies-Hellman, 2008) har utförts som behandlar och problematiserar förhållandet mellan den vuxna författaren och det barn- eller ungdomsperspektiv hon/han skriver utifrån. De åsikter som förmedlas genom ungdomsromanernas karaktärer ska alltså inte, per automatik, sammankopplas med författarens egna åsikter, värderingar eller ens tankar kring den aktuella ungdomsromanen. Detta gäller således också analysen kring ungdomsromanerna som utförs i denna studie. Vad som framkommer i resultatet ska alltså endast sammankopplas med den eller de texter fyndet avser.

De etiska dilemmena för studien är få på grund av ämnets natur. Inga etiska ställningstaganden behövde göras i förhållande till de ungdomsromaner som analyseras då texterna är publicerade av förlag och därmed offentliga samt med angivna författare.

Resultat

Den mest lämpliga dispositionen för att presentera mitt resultat är att presentera fenomen för fenomen snarare än att redovisa kärnfamiljen för sig och de avvikande formerna för sig. Detta beror på tidigare nämnda beroendeförhållande mellan binära motsatspar; Det ena finner sin mening genom det andra. Bilden av kärnfamiljen kommer alltså växa fram successivt genom dessa motsatspar. Innehållet sorteras efter genus, etnicitet och sexualitet.

Ungdomsromanerna

De fyra ungdomsromaner som valts ut för analysen, baserat på tidigare redovisade grunder, har flera saker gemensamt. De redovisades i betydligt fler enkätsvar än de andra nämnda ungdomsromanerna. De har alla en kvinnlig huvudkaraktär (en av dem har både en kvinnlig och en manlig huvudkaraktär) och de är alla relationsinriktade. Här följer en kort presentation av ungdomsromanerna och deras huvudkaraktärer. Titlarna kommer, senare i texten, anges med förkortningar som här skrivs inom parentes.

Sandor slash Ida (S/I) av Sara Kadefors (2001), handlar om Sandor och Ida. Deras liv framställs parallellt i vartannat kapitel och kontrasteras och jämförs. Sandor lever i en kärnfamilj med mamma, pappa, storebror och lillasyster, i ett radhus utanför Göteborg. Föräldrarna kommer från Ungern. Ida bor i Stockholm med sin ensamstående och deprimerade mamma. Pappan bor i USA med sin nya familj men skickar pengar till Ida som hon använder till att hjälpa till med försörjningen av sig själv och mamman. Sandor dansar balett, kallas böj av sina klasskamrater och känner ett utanförskap bland de jämnåriga. Ida är populär och ser bra ut. Hon dricker mycket alkohol och är sexuellt aktiv. Dessa båda får kontakt med varandra genom en chatt på internet. Genom deras relation jämförs de ytterligare med varandra och läsaren får följa utvecklingen i relationen från främlingar, genom vänskap och ovänskap, fram till kärleksförhållandets början.

I taket lyser stjärnorna (ITLS) av Johanna Thydell (2003), är berättelsen om Jenna. Jenna är en blyg karaktär som, i ungdomsromanens början, tittar avundsjukt på de populära ungdomarna och vill vara som dem. Jenna bor med sin mamma i en lägenhet. Mamman är ensamstående och obotligt sjuk i cancer. Genom romanen följer läsaren Jennas process i förhållande till mammans sjukdom och död men också hennes utveckling av en egen identitet och hur hon speglar sig i vänner och bekanta, deras familjesituationer och deras beteende och egenskaper.

Kort kjol (KK) av Christina Nord Wahldén (1998), är en berättelse som handlar om Myran och hennes bearbetning av våldtäkten hon utsatts för av två klasskamrater. Myran bor i en förort till en storstad med en ensamstående mamma. I ungdomsromanen berättas det om våldtäkten men allra mest om tiden efter den med läkarundersökningar, polisförhör och rättegång samt återhämtandet och början tillbaks till livet.

Linas Kvällsbok (LK) av Emma Hamberg (2004), är en ungdomsroman i dagboksform där Lina berättar om sitt liv och sitt sökande efter en vuxenidentitet. Berättelsen handlar mycket om sex, alkohol och relationer till vännerna. Linas familj är en klassisk kärnfamilj bestående av mamma, pappa och lillebror. De bor i ett radhus.

Genus

Den ensamstående mamman och kärnfamiljsmamman: Problem och självklarhet

Två framträdande familjekonstellationer i materialet är den ensamstående mamman och hennes enda barn samt kärnfamiljen och kärnfamiljsmamman. Den ensamstående mamman finns bland annat med i *Linas kvällsbok* i form av Dannes mamma, i *Sandor slash Ida* är hon Idas mamma, i *I taket lyser stjärnorna* är hon Jennas mamma och Ullis mamma och i *Kort kjol* är hon Myrans mamma. Således är den ensamstående mamman också huvudkaraktärens mamma i tre av fyra ungdomsromaner. Detta innebär att den ensamstående mamman och hennes barn (i synnerhet då barnet är en dotter) finns väl representerade kvantitativt sett. Även kärnfamiljsmamman finns väl representerad ur ett kvantitativt perspektiv. Exempelvis är hon mamma till huvudpersonen i *LK*, hon finns med i *ITLS* både som väninna och som mamma

till Jennas mamma, hon är mamma till Myrans bästa vän och i stödfamiljen Myran kommer till i *KK* och hon är mamma till Idas vän Susanna samt till Sandor i *S/I*².

Dessa två former av att vara mamma finns alltså beskrivna i alla studiens ungdomsromaner och i flera av dem finns det flera olika karaktärer som fyller respektive roll. Trots detta finns få skillnader mellan mammor i samma grupp medan det finns starka kontraster mellan de två grupperna. I *S/I* blir detta extra tydligt då berättarperspektivet växlar mellan Sandor och Ida och ofta skildrar liknande händelser i deras liv, exempelvis när de kommer hem på kvällen. Även i de andra ungdomsromanerna förekommer dock liknande jämförelser även om de utförs på ett tekniskt annorlunda sätt. Ett undantag i detta avseende utgörs av Jennas (*ITLS*) mamma. Där finns ett jämförande 'före' som kontrasterar nuet och i detta före samt i inledningen av ungdomsromanen förekommer vissa av de karaktäristika som annars kopplas till kärnfamiljsmammorna. Framställningen av mammorna innebär annars att det finns ett sätt att vara på och leva för de ensamstående mammorna och att det finns ett annat sätt att leva och vara på för kärnfamiljsmammor. Framställningen faller därför in i ett logocentriskt system där de två olika typerna av mamma ställs mot varandra likt binära motsatspar.

Ett viktigt område där mammorna kontrasteras är gällande livsförhållanden. Beskrivningen av de ensamstående mammorna stämmer här väl överens med Svenssons (1999) resonemang angående idyllfobi. Kärnfamiljsmammorna lever alltid tillsammans med mannen de har fått sina barn med medan de ensamstående mammorna oftast har blivit lämnade av pappan till deras barn alternativt har lämnat denne på grund av hans otrohet eller liknande. Det finns dock alltid en berättelse kring de ensamstående mammorna och hur de blivit lämnade att försöka hålla ihop spillrorna av den forna kärnfamiljen medan mannen antingen ingår i en ny kärnfamilj med en annan kvinna alternativt att hans nuvarande liv inte framställs överhuvudtaget. Problem med ekonomi eller arbete är också en del av de ensamstående mammornas liv. Oftast är de arbetslösa men de kan också inneha lågstatusarbeten. Kärnfamiljsmammornas arbetsförhållanden varierar visserligen i förhållande till status men utgör aldrig något problem för dem eller deras familj. Slutligen syns skillnader också gällande hälsa. Ingen av kärnfamiljsmammorna beskrivs ha några problem med hälsan medan de ensamstående mammorna ofta är drabbade av någon allvarlig sjukdom såsom cancer (*ITLS*), depression (*S/I*) eller alkoholism (*ITLS*).

Den ensamstående mamman och kärnfamiljsmamman kontrasteras också i olika konkreta situationer och sammanhang. Ett av dessa sammanhang gäller boendemiljön. De ensamstående mammorna bor alltid i hyreslägenheter medan kärnfamiljsmammorna, då deras boende redogörs för, bor i radhus eller villa. Ett undantag utgör dock Myrans väns mamma (*KK*) som bor med sin kärnfamilj i en lägenhet. I *S/I* kontrasteras boendet mellan de två huvudkaraktärerna genom beskrivningarna av första besöket hemma hos den andra. När Sandor ska hem till Ida hittar han en "mörk bakgata" där Ida bor i "ett stort, gammalt stenhus i fem våningar" (Kadefors, 2001: 171). När Ida däremot ska hem till Sandor "promenerar [de] förbi hyreshus och radhus och kedjehus, förbi hyreshus igen och förbi villor ... Det lyser i fönstren i radhuset på Hallonvägen 3" (224). Här kontrasteras boendeformen i sig – hyreshus och radhus, men också gatorna – Hallonvägen och bakgatan samt ljuset – den mörka bakgatan och de upplysta fönstren i radhuset. Detta stämmer väl överens med de traditionella uppdelningarna i binära motsatspar där, enligt Cixous (2008) logos sammankopplas med ljus medan logosets negation sammankopplas med mörker.

² Beskrivningen av Sandors familj stämmer inte alltid överens med den som ges kring andra kärnfamiljer. Mer om detta under rubriken Etnicitet.

En annan jämförande situation handlar om måltider. Att detta fenomen kopplas samman med mammans roll syns i såväl Sandors (*S/T*) som Idas konstaterande att kärnfamiljsmamman inte sitter ner utan serverar resten av familjen medan pappan intar en mer tillbakadragen roll som liknar barnens. Även i de andra ungdomsromanerna syns hur mamman alltid tar del av upprättandet av familjemåltider. Måltiderna i kärnfamiljerna kan uttrycka omsorg, tradition, gemenskap och högtidlighet. Myran (*KK*) menar exempelvis att måltiderna hon får av mamman i stödfamiljen är ”en omsorg som går att äta” (Nord Wahldén: 1998: 17). Enligt Ida (*S/T*) ”ska man samlas hela familjen vid måltiderna och verkligen *umgås*. Visst har hon sett hur riktiga frukostar ser ut, både på teve och hemma hos Susanna” (Kadefors, 2001: 23). I *LK* är familjemiddagarna så självklara att Lina måste komma på ursäkter för att inte delta då hon ska träffa sin pojkvän. Måltiderna utgör alltså rutin men är även ett sätt att fira högtider av olika slag. I såväl *LK* som *KK* firas olika händelser med middag eller tårta. De ensamstående mammorna kontrasterar kärnfamiljsmammorna även i detta avseende. Bilden av den serverande kärnfamiljsmamman jämförs med tomma kylskåp och döttrarnas hungriga magar: ”[Myran] öppnar kylskåpet men inser snabbt att det borde hon inte ha gjort. Där står ett ensamt smörpaket och en gammal mjölk som det växer något grönt i. Det finns inget att äta vare sig där eller i frysen” (Nord Wahldén, 1998: 76).

För att illustrera skillnaderna kring traditioner, används julafton. Denna familjehögtid beskrivs av Lina (*LK*) med en ton av självklarhet samt viss tristess: ”så får vi slänga i oss skinka och rödkål för att hinna se Kalle Anka. Som vi alla egentligen tycker är ganska tråkig för så där femtonde gången i rad” (Hamberg, 2004: 119). Stycket illustreras också av en bild där Linas lillebror tar kort på resten av familjen då de står i tomteluvor och mamman sjunger julsånger. Julfirandet är dock allt annat än en självklarhet för karaktärerna med ensamstående mammor. Linas pojkvän Danne har en mamma som gråter i smyg och sedan låtsas vara glad inför Danne varje jul. Jenna (*ITLS*) beskriver också en problemfylld jul, vilken färgas av mammans sjukdom och befinner sig långt från den idyll och självklarhet som Lina beskriver:

”Det här ska jag fan inte missa”, säger mamma om Kalle Anka och det hade funnits nåt så sammanbitet i hennes blick när hon med möda stånkat sig ner i rullstolen att Jenna nästan blivit rädd. När Ferdinand börjar sover mamma. När Benjamin Syrsa sjunger rycker mamma till och börjar prata om gardiner och färg på plastburkar. Ingen av de i soffan förstår. De utbyter snabba blickar med varandra i hopp om att någon ska svara. Jenna känner sig mest tyst av alla. (Thydell, 2003: 163-164)

Både jämförelsen angående måltider och julafton beskriver den roll en mamma förväntas fylla – normen. Hennes uppgifter i ungdomsromanerna stannar dock inte vid att vara en upprätthållare av sådana traditioner och ordningar. Mamman ska också fungera som gränssättare. Här finns exempel på hur kärnfamiljsmamman står vid dörren och väntar på att barnet ska komma hem för att sedan avkräva en redogörelse för den sena ankomsten. Sandors (*S/T*) mamma förhör dottern angående en fem minuter sen hemkomst. På liknande sätt är Myrans (*KK*) vän orolig över hur föräldrarna ska reagera på hennes dåliga betyg. De ensamstående mammorna står även här för kontrasten. Stycket som följer efter tidigare exempel angående Sandors (*S/T*) mamma visar hur hemkomsten ser ut för Ida samma kväll: ”Hon stannar vid mammans halvöppna dörr: där ligger hon och trynar i vanlig ordning, alldeles utslagen och ovetande om allt som skulle kunnat pågå i lägenheten ... 'Mamma?' Ingen reaktion 'Jag är hemma nu'” (Kadefors, 2001: 21). På liknande sätt beskrivs hur Dannes (*LK*) mamma aldrig är hemma och hur Myran (*KK*) möts av sin mammas snarkningar när hon kommer hem efter våldtäkten.

De ensamstående mammornas brist på närvaro i ungdomsromanerna tillåter att mycket kan hända som inte skulle kunna hända i kärnfamiljshemmen. Det är hemma hos Danny (*LK*) som Linas första samlag sker, Idas (*S/I*) pojkvän hotar att döda henne då hon befinner sig ensam hemma eftersom mamman ligger på sjukhus efter ett självmordsförsök. Hemma hos Ullis (*ITLS*) hålls det fester på helgerna. I kärnfamiljshemmen utsätts däremot inte barnen för traumatiska upplevelser. Även då fester förekommer och det finns utrymme för olyckor, exempelvis då Jenna (*ITLS*) dricker en öl hemma hos Zuzanna, sker de traumatiserande upplevelserna oftast hemma hos ensamstående mammor. Ett undantag i detta avseende utgörs av Jennas hem där inga traumatiska upplevelser sker till följd av mammans brist på närvaro.

Kärnfamiljsmammorna sammankopplas med normen även då det gäller att stötta barnen. Detta syns tydligt i *LK* där Lina uppskattar sin mamma mest då hon just behöver stötta. I de stunder då Lina inser att hon har tagit sig vatten över huvudet genom att dricka för mycket alkohol, lova att ha sex med pojkvännen fast hon inte vill och misstänka att hon är gravid efter att ha haft oskyddat sex, finns det ”varma mammagömställe[t]” (Hamberg, 2004: 156) förbehållningslöst och utan ifrågasättande där (mammans omfamning). Jennas (*ITLS*) mormor fungerar också som stöd för dottern, Liv (Jennas mamma) i samband med dennas sjukdom. De ensamstående mammorna fungerar även här som en kontrast och en negation till det logocentriska centrat. Myrans (*KK*) ensamstående mammas reaktion på nyheten att dottern har blivit våldtagen är att ”med ett uttrycksöst och nästan blankt ansikte [säga]: -Men lilla gumman, är du verkligen säker på det?” (Nord Wahldén, 1998: 63). Även i detta avseende är det just självklarhet och problem som är nyckelorden. Det händer att de ensamstående mammorna stöttar sina döttrar men det är inte självklart för döttrarna att de kan lita på att stödet finns där: ”Hon vet att mamma hör ... men hur ska hon vara till någon hjälp? Svaga, veka mamma som är beredd att lämna henne i samma sekund som hon själv mår lite dåligt” (*S/I*, Kadefors, 2001: 249). Även Jennas (*ITLS*) mamma brister delvis i detta avseende i dotterns ögon även om det finns flera exempel på att mamman har en stöttande funktion. Jenna tycker dock att det känns konstigt att mammans ena bröst är bortopererat. Hon vill att mamman ska vara ”Mjuk och kurvig, Inte halv och platt” (Thydell, 2003: 17). Att stötta är således också ett problemfyllt område för de ensamstående mammorna och deras barn.

Angående stöd görs skillnaden mellan kärnfamiljsmammorna och de ensamstående mammorna än mer explicit då kärnfamiljsmammorna, i enlighet med Kårelands (2005) resonemang om föräldrar som sviker, även stöttar de ensamstående mammorna och deras barn. Myrans (*KK*) stöd efter våldtäkten kommer inte bara från vännen ”Cilla ... som bor ihop med både sin mamma och sin pappa. De är något så ovanligt som en alldeles vanlig familj” (Nord Wahldén, 1998: 15). Det kommer dessutom från vännens mamma. I samband med gynekologundersökningen efter våldtäkten menar Myran att ”Det är lättare att ha en mamma med sig, även om det inte är hennes egen” (54). Myran finner också stöd i kärnfamiljsmammor i form av sin advokat samt stödfamiljsmamman. I *ITLS* stöttas Jenna och mamman, Liv, av tre olika kärnfamiljsmammor: Livs väninna, Livs mamma och Zuzannas mamma. Livs mamma (Jennas mormor) går så långt i rollen som stöd att hon och hennes man tar över vårdanden om Jenna efter att Liv har dött och bildar således en ny familjekonstellation.

Andrae (2006) beskriver hur döttrar antar en vuxenroll i förhållande till sina fäder. Detta syns också i relationen mellan ensamstående mamma och dotter i materialet. Såväl Myran (*KK*) som Ida (*S/I*), Ullis och Jenna (*ITLS*) presenterar i olika avsnitt hur de hanterar vardagssysslor som oftast förknippas med vuxenvärlden. Idas (*S/I*) mamma upptäcker inte förrän ett halvår har gått, att hyran för lägenheten har höjts och att de egentligen inte har råd att bo där. Ida har

använt pengar från pappan för att fylla ut det ekonomiska tomrummet. När Myran (*KK*) kommer hem efter att ha varit på advokatens fina kontor och jämfört det med sitt hem börjar hon städa hela lägenheten. Mammans reaktion är att "protestera[] högljutt när hon blir väckt och skrik[a]: - Jag har migrän!" (Nord Wahldén, 1998: 75). Även Jenna (*ITLS*) sköter större delen av hushållet hemma.

Men dottrarnas vuxenansvar ligger inte bara i sysslorna de utför hemma utan också i de banor de tvingas tänka. Jenna (*ITLS*) lever med en ständig oro över att mamman ska dö och med ett påtvingat hänsynstagande i förhållande till hennes sjukdom. På samma vis oroar sig Ida (*S/I*) för att hennes mamma ska ta sitt liv:

Hela dagen sitter hon och vändas i bänken. [...] När hon gick förbi låg mamma som en död säl i sängen. Hon tvekade vid dörren, men bestämde sig: nej, hon hinner verkligen inte. Senare kom tankarna: Tänk om hon just idag...? (Kadefors, 2001: 76).

Ida vill gärna tro på mammans löften om att inte försöka ta livet av sig igen men hon känner sig osäker och har en oros känsla i magen. I *ITLS* sammanfattas Jennas vuxenansvar: "*Jenna. Hur gammal är du egentligen?* Tretton, säger dom. Men jag tror inte på det" (Thydell, 2003: 112). Som en kontrast till detta syns Lina (*LK*) som kan räkna ut att föräldrarna sitter i soffan, framför TV:n på helgkvällen när hon kommer hem och att middagen står på bordet varje dag vid en viss tidpunkt. När Lina stöter på problem och tar hjälp av mamman går hon också tillbaks till ett barnläge på ett sätt som de andra dottrarna inte har möjlighet att göra. När hon har druckit för mycket och spy på dansgolvet ropar hon på sin mamma och när hon kommer hem blir hon nerbäddad i sängen av mamman med en hink att spy i, en kopp te och "den ömma handen på pannan" (Hamberg, 2004: 29).

I flera av ungdomsromanerna beskrivs hur de ensamstående mammorna försöker vara mammor men misslyckas. Med andra ord försöker de leva upp till normen för en mamma – kärnfamiljsmamman. Myran (*KK*) beskriver hur mamman "tar sig samman och gör en ost- och tomatpaj" (Nord Wahldén, 1998: 116) och Ida (*S/I*) "blir så rörd av mammans misslyckade ansträngningar att vara som en mamma ska" (Kadefors, 2001: 26). När mamman, i slutet av berättelsen, fått hjälp och börjat ta tag i sitt liv visas det genom att hon lyckas behålla ett arbete och genom att hon engagerar sig i dotterns liv och därmed närmar sig kärnfamiljsmammans beteende.

Lina (*LK*) beskriver sin jul som självklar och självklar är också ordet som bäst beskriver kärnfamiljsmammans tillvaro. Det är självklart att hon finns där och dukar fram måltiderna och firar högtiderna. Det är självklart att hon klarar sig ekonomiskt och det är självklart att hon lever tillsammans med mannen hon fått sina barn tillsammans med. Det är också självklart att hon finns till hands för att sätta gränser, att hon är närvarande och att hon fungerar som stöd för såväl sina egna barn som för andras barn och för ensamstående mammor. Mycket av detta redogörs sällan för explicit utan är underförstått då mannen hon bor tillsammans med kallas pappa av barnen, då diskussioner om ekonomi aldrig förekommer, då maten aldrig saknas, då mamman aldrig är sjuk och då en dotter kan beskriva julfirandet som lite trist. Kärnfamiljsmammans negation är den ensamstående mamman. I beskrivningen av henne berättas explicit att pengar ibland saknas, att mamman har legat hemma hela dagen och alltså inte arbetat, att hon har blivit lämnad av barnets pappa, att hon inte handlar eller lagar mat samt att hon är sjuk. Hon förmår inte alltid stötta sitt barn, hon är inte närvarande även då hon faktiskt ibland befinner sig i samma rum och hon behöver hjälp av kärnfamiljsmammorna. Så självklar som kärnfamiljsmammans tillvaro är, lika problemfylld är

beskrivningen av den ensamstående mammans tillvaro. Det finns inte en ensamstående mamma representerad som beskrivs som nöjd med sin situation eller har valt sin situation själv – hon har drabbats av den. Andrae (2005) och Eilard (2008) menar att kärnfamiljen ses som norm och vägen till lycka vilket även syns i denna studies material. Liksom i det logocentriska systemet definieras logos av vad det inte är snarare än av vad det är. Kärnfamiljsmammans definieras alltså genom att med självklarhet inte vara som den ensamstående mamman.

Den frånvarande pappan och den frånvarande pappan

Skillnaden mellan de ensamstående mammorna och kärnfamiljsmammorna är närvaron av en man, en pappa, i familjen. Det är mot bakgrund av ifall mamman är ensamstående eller har en man som hennes vardag beskrivs som problemfylld eller inte. Därför kan det tyckas att papporna borde spela en avgörande och tydlig roll i barnens vardag. Resultatet tyder dock på, trots alla jämförelser och kontraster mellan kärnfamiljsmammans och den ensamstående mamman, att pappan i familjerna innehar en ytterst blygsam roll i båda familjekonstellationer.

Den ensamstående pappan existerar inte i studiens ungdomsromaner. Inte heller finns det exempel på pappor som delar vårdnaden med barnets mamma. Idas (*S/I*) pappa är den av papporna som inte lever med barnets mamma, som samtidigt har viss kontakt med sitt barn. Han bor i USA med sin nya familj och håller sporadisk kontakt med Ida via e-post, telefon och sällsynta besök samt skickar regelbundet pengar till henne. På andra sidan av kontinuumet finns Myrans pappa (*KK*). Myran vet inte om vem han är. Kärnfamiljspapporna är lika många som kärnfamiljsmammorna och skulle alltså kunna vara lika väl representerade. Även dessa pappor utgör dock ofta en obetydlig roll i ungdomsromanerna. Det finns två exempel på andra familjekonstellationer representerade. I den ena fylls papparollen av barnets morfar (*ITLS*). Den andra familjen består av en mamma (*LK*) och hennes man som är pappa till fyra av barnen. Den i familjen som har den största rollen i ungdomsromanen är dock mammans första barn, Carro, som hon har fått tillsammans med en annan man.

Vilka funktioner har då pappan i de olika familjekonstellationerna i ungdomsromanerna? Det har tidigare nämnts att kärnfamiljsmammans ofta tycks bära upp traditionen kring familjemiddagar. Samtidigt är det Zuzannas pappa som lagar mat medan mamman dukar i *ITLS* och Linas pappa (*LK*) tar också del i matlagningen då de firar. Papporna deltar alltså också i traditionen kring familjemiddagar. Dock framställs de aldrig som ensamma uppbärare av denna tradition såsom mamman gör. Det finns också exempel på pappor som regelsättare. Sandors pappa (*S/I*) tillåter exempelvis inte att Sandor ska gå på en skola som specialiserar sig på dans då han tror att det ger sonen en sämre chans till en bra utbildning, Zuzannas pappa (*ITLS*) skulle enligt sonen bli mycket arg om han fick reda på att denne bjudit Jenna på öl och Linas pappa (*LK*) frågar ut henne angående pojkvännen. Det finns också exempel på hur pappor engagerar sig i sina barn på andra sätt. Linas pappa går på föräldramöten och stödfamiljspappan Robban (*KK*) diskuterar hästar med sin son. Jennas morfar (*ITLS*) engagerar sig också genom att hjälpa till med sin dotters vård även om mormodern har huvudansvaret. När det gäller att stötta framgår det att Jennas morfar också samtalar med och försöker trösta henne samt att Susannas pappa (*S/I*) erbjuder hjälp med läxorna.

Det kan tyckas att ovanstående stycke listar många exempel på hur kärnfamiljspappor engagerar sig i sina familjer och sina barn. Viktigt att nämna i detta avseende är dock att de exempel gällande mammor som presenterats i resultatdelen är urval där det finns många fler liknande exempel att välja mellan medan exemplen i förhållande till kärnfamiljspapporna utgör en mycket stor del av de totala omnämningarna av papporna. Dessutom beskrivs

papporna sällan som ensam uppbärare av en tradition eller funktion i förhållande till barnen vilket mammorna ofta gör. Pappornas insatser tycks alltså sakna den kontinuitet som finns bland kärnfamiljsmammornas dito. Dessutom finns det också ett exempel på att pappan medvetet hålls utanför barnets liv då Lina (*LK*) ber sin mamma att inte berätta för pappan om den befarade graviditeten. Kärnfamiljspapporna och deras förhållande till barnen skildras alltså som betydligt mer sporadiskt och utan den självklarhet som sammankopplas med kärnfamiljsmammans roll.

Då kärnfamiljspappornas funktion i familjen inte tycks skilja sig nämnvärt från de ensamstående mammornas tidigare mäns funktion kvarstår frågan om vad det är som gör skillnaderna mellan ensamstående mammor och kärnfamiljsmammor så påtagliga. Ekonomi är en viktig faktor som bland annat avgör familjens boende. Två förvärvsarbetande personer i ett hushåll påverkar naturligtvis levnadsstandarden i viss mån. Samtidigt menar Ida (*S/I*) att hon inte är fattig. Hon köper ofta nya kläder och använder en del av pengarna pappan skickar till henne för att betala mammans räkningar. Det som kvarstår är således kärnfamiljspappan som en slags symbol eller socioekonomisk garant som innebär att familjen fyller mallen för hur en familj ska se ut enligt normen; det ska finnas en mamma och en pappa.

Vilken roll spelar då papporna till barnen med ensamstående mammor? Eilard (2008) menar att föräldrars separationer skildras som en källa till rotlöshet hos barnen. Pappornas frånvaro innebär dessutom att dessa familjer saknar den garant som kärnfamiljerna innehar. Den ensamstående mamman och hennes barn stämplas som bortvalda. Papporna har valt att lämna dem och, ibland, träffat nya kvinnor och skaffat nya barn. Döttrarna funderar kring fädernas liv i nya kärnfamiljer som de inte tillåts vara en del av. Både Ida (*S/I*) och Jenna (*ITLS*) tänker så. Samtidigt tycks de båda vara medvetna om att de inte har den möjligheten. Jenna ringer pappan men lägger på innan någon hinner svara. När hennes mamma dör talas det aldrig om att Jenna skulle kunna bo hos sin pappa. Morföräldrarna är istället det självklara valet. Ida (*S/I*) hotar visserligen med att flytta till sin pappa. När hon behöver någonstans att bo är det dock pojkvännen hon hamnar hos. Pappan "har aldrig sagt att han vill ha henne hos sig heller, aldrig frågat om hon skulle vilja flytta dit. Nej, de orkar inte med en till, det finns inte plats" (Kadefors, 2001: 77). Den frånvarande pappans funktion är således att förstärka bilden av barnets utanförskap och problemfyllda liv. Då det inte finns tillgång till en andra förälder blir barnet mer beroende av den instabila ensamstående mamman och måste dessutom hantera tomheten och känslan av att inte vara önskad.

Även då de barn som lever i kärnfamiljer inte beskriver sina pappors insats som någonting som egentligen spelar roll, tycks vissa barn till ensamstående mammor drömma om en stadig kärnfamilj och därmed lägga stor vikt vid en mans närvaro i familjen. Exempelvis när Ida (*S/I*) och hennes mamma ska på utflykt ut på landet skrattar de tillsammans åt hur misslyckade de är då de inte hittar skogen och dessutom inte har med sig något att äta. Ida dagdrömmer också om en picknick, ett alternativ till den tidigare utflykten med mamman, där allting är perfekt. Mannen som "är riktigt snygg. Inte hipp eller ball, men ändå. Som man tänker sig en pappa. Mörkt hår, rock, svarta skor" (Kadefors, 2001: 144) tycks med sin blotta närvaro bidra till att det finns en picknickkorg full med god mat med på picknicken. Kåreland (2005) tar upp, angående frånvarande pappor, att en idyllisk bild av denne målas upp av barnen. Snarare än att döttrarna i ungdomsromanerna idealiserar sina fäder, idealiserar de andra familjer med fäder i eller sin egen familj med en ny fadersfigur. Detta kan ses som en strävan efter att nå det logocentriska centret.

Viktigt att nämna i relation till en ny mans påverkan på familjen är dock att det inte finns några exempel på att det faktiskt bidrar till förbättringar i livssituationen för de ensamstående mammorna. Gällande Ida och hennes mamma kommer mammans vändpunkt efter självmordsförsöket och sammankopplas snarast med professionell hjälp. En av familjerna innehåller en ny man med vilken den tidigare ensamstående mamman fått ytterligare fyra barn efter hennes första barn, Carro (*LK*). Konstellationen med en ny man i familjen tyder dock på att levnadsvillkoren ändå kan vara problematiska. Carros familj bor fortfarande kvar i en hyresrätt och är mycket trångbodd, mamman har inte tid att ta hand om henne och det är där som vännerna kan ha såväl förfest, fest som att sitta och dricka alkohol på en vardag. Mamman i familjen tycks dock må bra och hon fungerar också som upprätthållare av regler i ett fall då Carro får utgångsförbud efter att ha blivit påkommen med att ha förvarat alkohol i sitt skåp i skolan. I detta fall är resultatet dock tvetydigt då det endast finns en familj som beskriver mönstret samt då det finns tecken på att annan etnisk bakgrund än svensk i familjen. Mer om detta under rubriken etnicitet.

Mammans kärleksrelation kopplas tydligt till hennes plats i det logocentriska systemet medan pappans plats, i jämförelsen mellan kärnfamiljspappan och pappan till de ensamstående mammornas barn, inte beskrivs i form av ett motsatsförhållande. Detta innebär att mammorna står i ett beroendeförhållande till pappan som inte är ömsesidigt då hennes livssituation påverkas av hans närvaro medan hans livssituation inte påverkas av hennes i samma utsträckning. Det innebär också att i jämförelsen mellan kvinna och man, mamma och pappa beskrivs ytterligare ett motsatsförhållande där mamman kopplas till familjelivet medan pappan inte gör det. Vilken av dessa som fungerar som logos kan ses på olika sätt. Gällande familjeliv fungerar mamman som logos då hon är den som *är* medan pappan beskriver vad mamman *inte är*. Detta kan alltså motsäga Cixous (2008) i hennes resonemang om att mannen alltid sammanförs med logoset. Samtidigt gäller området traditionellt kvinnliga arenor som relationer och familjeliv exempelvis (Andrae, 2005).

Att definiera sig själv

Det finns flera exempel på hur huvudkaraktärerna i de aktuella ungdomsromanerna definierar andra karaktärer i förhållande till familjekonstellationer. Detta sker med hjälp av definitioner av norm och avvikelse som presenterats i tidigare stycken. Karaktärerna placerar varandra som avvikande eller normala i förhållande till vilken familjekonstellation de tillhör. De karaktärer som bor med en ensamstående mamma definierar ofta andra som vanliga och normala som i Jennas (*ITLS*) tankar kring soffor: "Hemma hos Wilssons [Jenna och Liv] är soffan anpassad, den står på klossar, för att mamma lättare ska kunna resa sig därifrån. Men vanliga familjer behöver inga klossar från hjälpmedelscentralen" (Thydell, 2003: 90).

Vanliga familjers soffor definieras alltså av vad de inte är – anpassade för människor med funktionshinder. Men även Lina (*LK*), som lever i en kärnfamilj, reflekterar mycket kring andra karaktärers förhållande till normen i förhållande till familjekonstellationer. Danne och hans mamma får en förhållandevis hård dom. Deras lägenhet beskriver Lina som "En dokumentär om den ensamstående morsan och hennes tonårige son" (Hamberg, 2004: 61) och fortsätter med att anta att uppslagsverken i bokhyllan aldrig bläddrats i. Danne beskrivs också i ett annat exempel som dum vilket sammankopplas med hans boende:

Danne bor i alla fall i en lägenhet. Han försöker verkligen inte göra sig till. Danne skulle aldrig läsa en bok. Inte ens en pekbok, om den inte handlade om hockey, eller om brudar, eller ännu hellre, en pekbok om brudar som spelade hockey, endast iklädda hjälmar. Så kan man peka i den och säga, ja, var är flickan? Ja, där

är flickan! Och var är flickans tuttar, ja där är de! Duktig Danne! Och vad håller hon i handen? Ja, just det, en klubba, en hockeyklubba (72).

Då de flesta av huvudkaraktärerna lever i familjer med ensamstående mammor finns det inte utrymme för så många liknande exempel, där karaktärer som omfattas av normen beskriver karaktärer som inte gör det. Läsaren får oftast ta del av berättelsen från avvikarens perspektiv. Samtidigt kan sägas att det i *LK* förekommer i relativt hög grad.

I samband med att karaktärerna definierar andra i förhållande till normen och med bakgrund av familjekonstellationernas utseende, innebär detta en samtidig definition av det egna jaget. Beskrivningen av den andra blir negationen av jaget. Lina (*LK*) inleder sin dagboksroman med en presentation av sig själv och samhället hon bor i – ”Dödköping” (Rödköping) (Hamberg, 2004: 3). Själv bor hon i ett radhusområde vilket kontrasteras mot ”pensionärsvillorna [som] ligger vid stora vägen, familjevillorna (där det är bäst att bo rent statusmässigt) vid sjön och lägenhetshuset (sämst rent statusmässigt) bortom Lillskogen” (3). I sin redogörelse av boendemiljön definierar Lina sig själv som ’mitten mellan’ eller som ’svenne-banan-radhus-brud’ (198). Den egna kärnfamiljen fungerar som logos medan negationerna består i att vara pensionär (pensionärsvillor), rik (familjevillorna), eller fattig (lägenhetshuset). En jämförelse gjord från det andra perspektivet gör Jenna (*ITLS*) genom sin tidigare reflektion över soffor. Här används uttryckligen ordet ”vanlig” (Thydell, 2003: 90) för att beskriva det som avviker från Jennas vardag vilket innebär att Jenna själv definierar sig som ovanlig. Frågan om identitet i förhållande till familjekonstellationer ställs på sin spets i samband med att Jenna funderar över sin roll som föräldralös: ”OM ENS MAMMA ÄR DÖD, är man fortfarande en dotter då?” (Thydell, 2003: 199).

Samtidigt som definitionen av jaget sker, uppstår ofta en önskan om att vara en del av en annan familjekonstellation hos de karaktärer som avviker från normen. Idas (*S/I*) drömmar om en ny man till mamman är en sådan önskan. Jenna (*ITLS*) fantiserar om hur människor som inte känner henne ser henne då hon deltar i familjelivet med sin mormor och morfar: ”Där sitter de, i ett kök, en äldre man, en äldre kvinna, och en tjej i tonåren. Som vilken familj som helst sitter de där, vem vet, Jenna kan ju vara ett sladdbarn.” (Thydell, 2003: 161) och när hon shoppar med mammans väninna inför ett disco: ”jaha, där går de, mor och dotter, fina är de, trevligt har de. ... Jenna skulle kunna var Maritas dotter och Marita skulle kunna vara Jennas mamma. En vanlig sådan” (76). Att detta sker ensidigt, kärnfamiljsbarnen uttrycker aldrig att de skulle vilja leva med en ensamstående mamma, visar återigen vilken familjekonstellation som är den privilegierade och vilken som är negationen.

Definitionen av jaget och av andra i förhållande till familjernas uppbyggnad leder också vidare till karaktärernas tankar om framtiden. Dessa tankar rör drömmar om framtiden och en rädsla för att bli som de egna föräldrarna. Det tycks finnas en förhållandevis stark koppling mellan familjeförhållande och beteende samt mellan familjeförhållande och framtidutsikter i ungdomsromanerna. Lina (*LK*) menar vid flera tillfällen att det värsta som kan hända henne är att bo kvar i Rödköping och skaffa radhus, bil och barn, vilket uppenbarligen är vad hennes föräldrar har gjort. Både Ida (*S/I*) och Myran (*KK*) visar på en utveckling där de går från att tro att deras enda möjliga väg i livet är att bli som sina mammor, till att inse att de har andra möjligheter. I Myrans fall sammanfaller den vidgade världsvyn med att hon får två kärnfamiljsmammor att ha som förebilder varav en är konstnär och den andra är advokat. Advokaten har dessutom vuxit upp i ett område som liknar det Myran bor i, vilket fungerar som ett bevis för att klassklättring är möjligt även för Myran. Detta innebär att kärnfamiljen fungerar som norm även här då den presenteras som en god förebild. Idas mamma kopplar

också sitt eget livsöde till uppväxten med de missbrukande föräldrarna. Detta visar återigen hur ett socialt arv beskrivs påverka individens livsmöjligheter. Dock finns det i denna beskrivning en motsägelse till kärnfamiljen som norm då Idas mamma berättar om missbrukande *föräldrar* – inte ensamstående mamma. Det uttrycks också en längtan efter någonting mer än kärnfamiljen i *LK*. Mer om detta diskuteras under rubriken etnicitet.

Då de flesta av ungdomskaraktärerna som beskrivs är kvinnliga är det inte möjligt att göra någon jämförelse mellan kvinnliga och manliga huvudkaraktärers definitioner av sig själva och varandra i det avseendet. Dock bör nämnas att de kvinnliga karaktärerna i hög grad sammankopplar sina framtidsutsikter med mammornas liv. Dessutom kan de drömma om en man som somliga av de kvinnliga ungdomskaraktärerna uttrycker under rubriken, den frånvarande pappan och den frånvarande pappan, jämföras med mammornas beroende av pappor för att fungera som logos i det logocentriska systemet. Det kan alltså sägas finnas en medvetenhet bland ungdomskaraktärerna om mannens funktion i förhållande till logocentrismen.

Etnicitet

I ungdomsromanerna framställs få familjer med annan etnisk tillhörighet än svensk. Jämfört med föregående rubrik om ensamstående mammor är representationen klen rent kvantitativt. I *I taket lyser stjärnorna* förekommer inte en enda skildring av en familj med annan etnisk härkomst än svensk. I *Kort kjol* förekommer eventuellt en sådan familj, i *Sandor slash Ida* två och i *Linas kvällsbok* eventuellt två (se stycket om tveksam härkomst). Endast en av huvudkaraktärerna i materialet beskrivs ha utländsk bakgrund. Framförallt visas karaktärer som kan utmålans som bärare av annan etnisk härkomst än svensk som bikaraktärer såsom klasskamrater, lagmedlemmar och ytligt bekanta. Deras eventuella utländska arv indikeras ofta endast genom namn eller utseende på bilder (*LK*). Följaktligen finns inte lika mycket material att tillgå gällande etnicitet som i förhållande till genus.

Då materialet för analys av familjekonstellationer i förhållande till etnisk härkomst är betydligt mindre än gällande genus kan inte lika tydliga slutsatser dras. Olika företeelser och problem granskas ofta inte lika ingående som i förhållande till ensamstående mammor men detta kan kopplas samman med att dessa ofta är mammor till huvudkaraktärer medan de i familjer med invandrarbakgrund oftare är mammor till mindre synliga karaktärer och följaktligen får mindre utrymme i berättelserna. Materialet visar också mer mångfald än det gjorde i förhållande till genus. Av de fem familjer som presenterats som bärare av annan etnisk härkomst än svensk framställs tre som kärnfamiljer i bemärkelsen att barnen lever tillsammans med båda sina föräldrar. En av familjerna är en ombildad kärnfamilj där det äldsta barnet är mammans barn från ett tidigare förhållande. En familj består av en ensamstående mamma och hennes son.

Tveksam etnisk bakgrund

I *LK* finns det två familjer där annan etnisk härkomst indikeras och i *KK* finns det en sådan familj. Detta redogörs dock aldrig för fullständigt och läsaren lämnas att dra sina egna slutsatser. En av dessa är Ivar (*LK*) och hans familj. Lina beskriver Ivar som ”typ halvsvensk eller något sånt. För man kan inte vara så mörk om man har helt så där ariskt svenska föräldrar” (Hamberg, 2004: 17). När Lina träffa Ivars mamma beskrivs hon dock som ”En kort kvinna. Jättekort. Med långt, långt blont hår ända ner till rumpan ... Samma jätteläppar som Ivar, samma gula ögon” (195). Enligt Asplund Carlsson och Lunneblad (2008) används angivelse av ljushet i relation till utseende för att indikera svenskhet. Pappan beskrivs aldrig och läsaren kan därför dra slutsatsen att Ivar har fått sin mörka färg från en pappa med

invandrabakgrund, att Ivar är adopterad (vilket dock motsägs av att Ivars ögonfärg och läppar liknar mammans) eller att Lina helt enkelt har misstolkat Ivars ursprung.

Den andra karaktären där härkomsten kan ifrågasättas är Carro (*LK*). Carros föräldrar beskrivs aldrig speciellt ingående och det finns ingen indikation i texten på att hon skulle ha någon typ av utländsk härkomst. Däremot framställs hon som mörkare än de andra karaktärerna på Hambergs (2004) illustrationer som finns med i denna ungdomsroman. I synnerhet på klasskortet syns det att fyra elever har ett ansikte skuggat i en mörkare nyans än de andra samt svart hår. Dessa är Anida ”kom till oss i femman. Åter inte gris. Ganska trist” (Hamberg, 2004: 94), Sabil ”högljudd! Jobbig. Vi var ihop i tvåan i tre timmar” (94), Kevin ”bästis med Sabil. Barnslig!” (94) och Carro. Dels anger fler av dessa namn att utländsk härkomst kan förekomma, dels omfattas såväl Anida som Sabil av stereotyper för grupper med invandrabakgrund – den muslimska flickan och den stökiga invandrapojken (Eilard, 2008). Kevin och Sabil beskrivs som nära vänner och även Kevin tillskrivs ett oönskat beteende. Beskrivningen leder till att dessa fyra, inklusive Carro, kan avkodas som bärare av en gemensam egenskap – annan etnisk härkomst än svensk.

Uffes (*KK*) familj utmålas inte heller explicit som bärare av annan etnisk härkomst än svensk. Ulf Hämäläinen, har ett finskt efternamn och en mamma som förväntas resa till Finland. Mamman kommer sedan hem på natten med en finsk man. Naturligtvis kan även en etniskt svensk kvinna resa till Finland och hon kan träffa en finsk man. Även då referenserna till Finland är ovanligt täta i förhållande till det lilla utrymme Uffes mamma ges i *KK* får alltså efternamnet ses som den starkaste indikatorn på Ulfs härkomst.

Den tveksamma härkomsten kan vara ett sätt att undvika stereotyper i beskrivningar av karaktärer med utländsk bakgrund. Eilard (2008) hittade, i sitt material, liknande tillvägagångssätt. Om den utländska bakgrunden inte redogörs för kan inte heller vissa karaktärsdrag lika enkelt kopplas till en specifik etnisk bakgrund eller till specifika minoritetsgrupper. Den tveksamma härkomsten signalerar att ingen vikt läggs vid karaktärens bakgrund gällande etnisk tillhörighet. Således kan tveksamheten kring etnisk bakgrund sammankopplas med en protest mot det logocentriska systemet. Det ger också en fingervisning om att ingen karaktärs etniska bakgrund kan vara helt säkerställd. Exempelvis kan Carros eventuella utomsvenska arv endast ses på illustrationer och aldrig i texten. Ett utomsvenskt arv kan dock inte, per automatik, sammankopplas med utseende med tanke på exempelvis spåren efter kolonialtiden, det vill säga att land som Sydafrika i hög grad bebos av vita människor. Detta kan också ses som ett sätt att belysa problematiken kring det betecknade och det betecknande (exempelvis Bhabha, 2004) och godtyckligheten i detta system. De karaktärer som behandlats under detta stycke kommer att vara en del även av följande analys med reservationen att deras ursprung faktiskt är mer eller mindre tveksamt.

De positivt avvikande: exotisk men assimilerad

Gällande representationen av föräldrarna med utländsk härkomst kontrasteras de i olika hög grad mot de etniskt svenska kärnfamiljerna. Etniskt svenska kärnfamiljer utgör även här normen men graden av avvikelse varierar bland föräldrarna med annan etnisk bakgrund. Variationen mellan föräldrarna tycks dock här snarast ses ur ett klassliknande perspektiv där kulturellt kapital tycks spela stor roll.

Sandors (*S/T*) och Ivars (*LK*) familjer kan sammanföras i en grupp – den minst problemorienterade. Vad framställningen av Ivars och Sandors familjer har gemensamt är flera saker. Deras familjeförhållande stämmer förhållandevis väl överens med den etniskt

svenska kärnfamiljens. Det enda som skiljer Sandors (*S/T*) familj från de andra kärnfamiljerna är just etnicitet. De bor i radhus, har två samlevande och förvärvsarbetande föräldrar och de intar måltider tillsammans. Ivars (*LK*) familj redogörs inte för i samma utsträckning men det framkommer att mamman är lärare i textilslöjd medan pappan arbetar med teater och att familjen bor tillsammans på en husbåt. Ingen av föräldrarna beskrivs ha ekonomiska problem eller hälsoproblem. Sandors (*S/T*) mamma redovisas också som en upprätthållare av ordningen. I relation till detta område kan alltså beskrivningen i ungdomsromanerna motsäga Bhabhas (2004) resonemang kring koloniserad och koloniserad i den postkoloniala teorin. Ovan beskrivna föräldrar kontrasteras inte alls på samma vis mot kärnfamiljerna med endast svensk bakgrund som de ensamstående mammorna, som binära motsatspar, gällande livsförhållanden såsom boende, ekonomi och hälsa.

Förhållandet till den egna kulturella bakgrunden är också någonting som förenar Ivars (*LK*) och Sandors (*S/T*) familjer. I synnerhet i Ivars (*LK*) fall finns ingen redogörelse för detta och han beskrivs inte se sig själv som kulturellt avvikande. Inredningen i Ivars hem beskrivs som exotisk men kopplas snarare samman med 70-talet och hippies samt med mammans yrke än med en speciell annan kultur. Det finns ingen tydlig koppling mellan ett utländskt kulturellt arv och misstro till sig själv eller till den egna platsen i samhället. Sandor (*S/T*) menar vid ett tillfälle att han hellre skulle heta Anders Svensson än Sandor Farkas men tycks inte ta illa vid sig av nedvärderande diskussioner på internet rörande människor med annan etnisk bakgrund än svensk. Sandor kallar till och med en klasskamrat för "svartskalle" (Kadefors, 2001: 246) vid ett tillfälle: en markör om att han ser klasskamraten som annorlunda än vad han själv är. Sandor beskriver också sin inställning till föräldrarnas hemland genom att avslöja att han förstår föräldrarnas modersmål men inte talar det, att han alltid har bott i Sverige och att han inte har några kopplingar till föräldrarnas hemland förutom några släktingar han har träffat för länge sedan. I hemmet syns det ungerska kulturarvet endast på inredningen av ett rum då där finns ungerskt hantverk, föräldrarna talar svenska även om Sandors pappa gör det med en utländskklingande accent. Ungern som föräldrarnas hemland kan också ses som en förhållandevis problemfri nationalitet att beskriva som författare jämfört med mer laddade nationaliteter, exempelvis de som sammankopplas med mellanöstern (jfr exempelvis Eilard: 2008). Kort sagt kan familjen beskrivas som vad Eilard benämner "en välanpassad positiv förebild enligt majoritetskulturens vuxennormer" eller som medlemmar av en "assimilerad ... invandrargrupp" (2008: 402). Liksom i förhållande till de allmänna livsvillkoren fungerar de aktuella familjerna inte heller gällande synen på den utomsvenska kulturella bakgrunden som motsats i förhållande till familjerna med endast svensk bakgrund. Vissa avvikelser finns beskrivna men de fokuseras inte nämnvärt.

En annan gemensam faktor rörande Sandors (*S/T*) och Ivars (*LK*) familjer vilken tydligt framhävs i materialet och som delvis kan motsäga Runbloms (2006) resonemang om brist på beskrivningar av kulturell påverkan i samband med invandring, är kopplingen till finkultur såsom klassisk musik, balett och teater. Ivars mamma arbetar som textilslöjdlärare medan pappan arbetar med teater och dessutom föreläser. Sandors (*S/T*) mamma arbetar som balettlärare och har tidigare satsat på en karriär som balettdansös. Sandor är själv en lovande balettdansör och Ivar (*LK*) sjunger i en framgångsrik kör samt satsar på att arbeta som dirigent som vuxen. Sandor och Ivar beskrivs således som avvikare men ur en mer positiv bemärkelse än de ensamstående mammorna och deras barn gör. Dock finns exempel på hur det finkulturella kapitalet speglas som en nackdel för karaktärerna. Både Ivar och Sandor stämplas någon gång i texten som homosexuella som en reaktion på att deras engagemang i kulturella aktiviteter anses omanligt. Mer om detta diskuteras under rubriken sexualitet. Lina (*LK*) menar också att Ivar, när han läser en bok hon inte känner igen och som hon tror är

skrivna av "någon ryss säkert som skriver skittråkigt med liten text om saker som man skiter i", är "mesig" och "tror att han är något" (Hamberg, 2004: 72).

Sandors (*S/I*) och Ivars (*LK*) familjers funktion i förhållande till de med endast etniskt svensk bakgrund är att visa att allting är möjligt. Ivars familj speglas mot Linas "svenne-banan"-familj (Hamberg, 2004: 198) och Linas drömmar om att inte bli som föräldrarna och fastna i Rödköping. Ivars föräldrar har åkt till Amsterdam och köpt husbåten de bor på. De har också en ung kvinna från Sri Lanka på besök. Något som kontrasteras med Linas mammas misslyckade försök att införliva den grekiska kulturen i inredningen efter en familjesemester där för några år sedan. Ivars familj framstår i jämförelsen som positivt avvikande och berest. Linas dagdrömmar om framtiden kan stå som exempel på hur framtiden ser ut för etniskt svenska Lina och Danne eller exotiska Ivar och Dunja (Elunia):

Ett guldhjärta vill jag ge Lina. För att hon orkat med mig och våra tre snoriga skitungar här i Rödköping. Ja, Lina, hon har struntat i att både utbilda sig och ha skoj på tio år, allt för att jag ska få jobba med min bilfirma ifred, skrattar Danne (Hamberg, 2004: 224).

De möttes över kontinenter. Deras kärlek har fört dem över land och hav. Nu bor de med sina fyra musikaliska barn dels i strandvillan i Uruguay, dels i en gammal skuta vid Stockholms strömmar. "Vi har alltid älskat havet. Ja, lille Guy blev till på Goas benvita strand", skrattar Dunja och tittar kärleksfullt på sin make, dirigenten Ivar (224).

Sandor (*S/I*) fungerar också som Idas och även Valles motsats och speglar en alternativ möjligheternas värld där framtiden inte behöver innebära att fastna i normens vardagstristess. Ida menar att Sandor är "på väg att erövra världen" (Kadefors, 2001: 272) medan hon själv kämpar för att klara en vanlig utbildning. Valles kommentar till Sandors tankar om namn (Anders Svensson) är: "Du är inte klok. Tänk att bli sittande resten av livet i nåt av dom här jävla radhusen. Och jobba nere på macken eller nåt, fy fan!" (121). Sandors önskan om att vilja omfattas av normen fullt ut bemöts alltså med Valles koppling mellan Sandors utanförskap och en självklar biljett från vardagstristessen i den logocentriska familjen. Detta innebär att karaktären med annan etnisk bakgrund, i enlighet med Eilards (2008) resonemang om latinokulturen, fortfarande ses som avvikande från normen men att avvikelsen inte är så negativ som i andra fall. Avvikelsen ses inte som problematisk utan snarare som exotisk och spännande. Sandors dans måste dock uppfattas som att gå i föräldrarnas (mammans) fotspår likväl som att Ida och Valle inte dansar balett. Dock innebär denna fokusering på det avvikande att familjerna ställs som motsats till familjerna med endast svensk härkomst oavsett om dessa är kärnfamiljer eller ensamstående mammor. Det finkulturella kapitalet och friheten från den normerande gruppens livsval beskrivs ofta i ungdomsromanerna i positiva ordalag men skiljer det osvenska från det svenska. Att det är fråga om en avvikelse förstärks också av möjligheten att vända det kulturella kapitalet mot karaktärerna vilket diskuterades i tidigare stycke.

I ett avseende skiljer sig dock Ivars (*LK*) och Sandors (*S/I*) familjer från varandra. Runblom (2006) menar att människor med annan etnisk bakgrund ofta beskrevs problemorienterat i de läroböcker han undersökte. I de aktuella ungdomsromanerna skildras Ivars (*LK*) familj aldrig problemorienterat medan Sandors (*S/I*) familj gör det. Den problematiska skildringen gäller framförallt Sandors mamma. Hon involverar sig mycket i sonens balettdansande vilket skulle kunna utläsas som att hon ger honom stöd. Dock finns det flera händelser som tyder på något annat. Bristen på förståelse när sonen tvekar gällande dansen är en av flera händelser som

pekar mot att mammans intresse för sonens dans mer handlar om att leva ut sin dröm genom honom än att stötta honom i hans egna livsval. Mammans förhållande till dansen skildras som en källa till problem i hennes relationer med barnen och har gjort att dottern Nora bestämt tar avstånd från alla kommentarer mamman kan tänkas göra om dansen. Nora stöttar även Sandor i hans val att sluta dansa. Sandor ifrågasätter till och med om mammans kärlek till honom är villkorslös eller om den beror på att han låter henne leva genom honom. Det framkommer också att hon har ljugit för familjen om sin danskarriär och att hon anklagar Ida för att Sandor slutat dansa. Allt detta grundar sig i samma problematik för Sandors mamma men tar sig alltså uttryck i lögner och ränker. Hennes misslyckande att fylla rollen som mamma fungerar, på samma vis som hos de ensamstående mammorna, som en negation till den logocentriska mamman. Här närmar sig framställningen av de positivt avvikande familjerna med annan etnisk bakgrund än svensk Bhabhas (2004) tidigare nämnda resonemang kring etnisk bakgrund och logocentrism. I likhet med de ensamstående mammorna får här Sandors mamma utgöra negationen till kärnfamiljismammorna och placeras således in i det logocentriska systemet. Att Ivars mamma (*LK*) inte skildras på samma vis kan bero på att hon inte skildras lika ingående då Ivar och hans familj utgör platta bilaraktärer i berättelsen om Lina medan Sandor utgör en huvudkaraktär i sin berättelse. Det kan också sammankopplas med beskrivningen av mammans långa, blonda hår samt det faktum att Ivars härkomst aldrig redogörs för enligt tidigare diskussion. Familjen är inte stämplad som etniskt avvikande i samma utsträckning som Sandors familj där det ungerska ursprunget redogörs för och tas upp i korta men kontinuerliga stycken.

Liksom de etniskt svenska papporna är pappan med annan etnisk bakgrund än svensk en förhållandevis frånvarande pappa. I Ivars familj redogörs pappans förehanden ej för i större utsträckning än att han håller en föreläsning när Lina är hemma hos dem medan mamman är hemma. Vid ett tillfälle tror också Lina att Ivar sitter på ett café med pappan och "samtala[r]" "om livet" (Hamberg, 2004: 39) vilket dock aldrig bekräftas (varken förhållandet mellan Ivar och mannen eller vad de pratade om). Sandors pappa (*S/I*) sitter alltid och arbetar med sin dator. Vid ett tillfälle ifrågasätter Sandor det öppnet men väljer oftast att låta pappan sitta där. När Sandor vill berätta om trakasserier han utsätts för i skolan tänker han om sin pappa: "Att de två skulle kunna prata med varandra är en nästan komisk tanke." (Kadefors, 2001: 45). Sandors pappa är intresserad av att sonen ska ha möjlighet att få bra betyg i de teoretiska ämnena i skolan och motsätter sig därför att Sandor skulle kunna gå i en klass som inriktar sig mot dans. Dock syns aldrig att pappan engagerar sig i sonens skolgång annat än att ta del av betygsredovisningar i slutet av terminer. Skillnaden mellan normens pappa och pappan med annan etnisk bakgrund är således inte särskilt stor. Den enda skillnaden som syns är att Sandor beskriver pappans brist på närvaro på ett ifrågasättande och problemorienterat sätt medan samma företeelse inte problematiseras alls hos de etniskt svenska kärnfamiljspapporna. Denna skillnad innebär dock att även Sandors pappa placeras in som en negation till de pappor som framställs som bärare av endast svensk bakgrund. Den inkonsekvens Bhabha (2004) beskriver angående koloniserad och koloniserare framkommer alltså även i studiens ungdomsromaner. Det som framställs som osvenskt representeras av såväl problem som möjligheter, negativa och positiva avvikelser.

Tidigare har redogjorts för hur ensamstående mammor och deras barn erbjuds stöd av framförallt kärnfamiljismammor. Så är inte fallet gällande etnicitet. När Sandor följer med sina föräldrar till deras vänner i Stockholm funderar han över föräldrarnas sociala nätverk och menar att föräldrarna inte har några vänner hemma. Vännerna i Stockholm kommer också ursprungligen ifrån Ungern. Sammantaget kan detta resonemang kopplas till vardagsrasism i form av social isolering (Czaplicka, 2003) där familjer med annan etnisk bakgrund än svensk

utesluts ur en social gemenskap. De etniskt svenska kärnfamiljerna är inte benägna att släppa in Sandors familj i sina liv. Zuzannas (*ITLS*) familj går steget längre vilket tydliggörs genom hennes ogenerade sätt att beskriva en pojke i skolan som "utlänning, Svarthårig, svartskalle" (Thydell, 2003: 102) vilket hon sedan försvarar genom att berätta att hennes pappa alltid säger så. Således visas i ungdomsromanerna att familjer och familjemedlemmar särbehandlas beroende på etnisk tillhörighet. Sandor (*S/I*) och Tobbes vänskap kan dock ses som ett exempel på umgänge över de etniska barriärerna vilket motsäger Czaplickas (2003) resonemang om social isolering samt brist på vänskap över etniska gränser.

De negativt avvikande

En annan grupp som kan sammankopplas består av de tre andra familjerna med annan etnisk härkomst än svensk. Ifråga om allmän livssituation beskrivs dessa familjers förhållanden mer likt de ensamstående mammornas förhållanden och visar således upp den strukturella rasism Czaplicka (2003) beskriver, i form av exempelvis boendemiljö. Uffe (*KK*) och hans mamma lever i ett lågstatusområde i en lägenhet; likaså gör Carro (*LK*) med familj. Carros familj beskrivs också som mycket trångbodd då de består av fem barn och två vuxna och således är en stor familj som huserar i lägenheten. Ingen av föräldrarna i denna grupp redogörs för utförligt men läsaren får ändå reda på att Carros mamma inte har tid med henne och oroar sig för att dottern ska ta efter den alkoholiserade faderns dryckesvanor. Uffes (*KK*) mamma ses endast i ett lite längre, och två kortare avsnitt i ungdomsromanen. Det läsaren får se av henne är när hon kommer hem från krogen mitt i natten med en okänd finsk man vilket kan sammankopplas med ett samband mellan finländare och alkohol (Czaplicka: 2003). Safa (*S/I*) berättar om sin och Babaks mamma: "Morsan ligger inne ... hela jävla tiden. Mår skitdåligt" (Kadefors, 2001: 256). Även pappan beskrivs som deprimerad. Babak och hans familjs problematiska liv kan också sammankopplas med en stereotypifiering och demonisering av karaktärer från mellanöstern vilket beskrivs i Asplund Carlsson och Lunneblad (2008) samt med Lyngfelts (2006) beskrivning av de binära motsatsparen vanlig – ovanlig, svensk – osvensk och lycklig – olycklig där Babak och hans familj snarast hänvisas till de tre negationer. Babaks senare kontakt med droger kan också sammanföras med Czaplickas (2003) resonemang om invandrare och kriminalitet. Beskrivningen av gruppen kan sammanfattningsvis ses som stereotyp och som negation till kärnfamiljen med endast svensk bakgrund. Dock ska här nämnas att det patriarkala familjemönster Asplund Carlsson och Lunneblad (2008) redogör för inte finns synligt i förhållande till varken Babaks familj eller någon annan av familjerna med annan etnisk bakgrund, vilket kan ses som ett steg från stereotypa beskrivningar.

Mammornas närvaro var någonting som skiljde sig åt mellan normens mamma och de ensamstående mammorna. Även Carros (*LK*), Babaks (*S/I*) och Uffes (*KK*) mammor skiljer sig från normen i detta avseende. Babaks mamma (*S/I*) är inte närvarande i barnens liv då hon "ligger inne" (Kadefors, 2001: 256) och hemproblematiken tycks också speglas i Babaks uppförande. Han är den karaktär som trakasserar Sandor värst och hans beteende förvärras också under ungdomsromanens gång då han i slutet av den har börjat umgås med drogmissbrukare. Hemma hos Carro (*LK*) kan hon och hennes vänner ha förfest, dricka vin mitt i veckan och ha en fest där hennes marsvin förolyckas och saker i lägenheten förstörs. Allt detta sammankopplas med mammans frånvaro och att hon inte har tid med Carro på grund av de fyra småsystkonen. Hemma hos Uffe (*KK*) begås våldtäkten av Myran då mamman befinner sig på någon krog. Våldtäkten avslutas i samband med att mamman kommer hem vilket blir en tydlig markering angående vikten av vuxna människors närvaro. Gruppen framställs alltså som avvikande från den normerande kärnfamiljen och negation i det logocentriska systemet på samma vis som de ensamstående mammorna gjorde. Att en av

familjerna i gruppen består av en sammanboende mamma och pappa och deras gemensamma barn (en kärnfamilj) och en annan består av en ombildad kärnfamilj stärker argumentet att den problemorienterade beskrivningen beror på det etniska ursprunget.

Pappornas roll i dessa familjer består endast av att Babaks pappa enligt en av sönerna (*S/I*) är ”knäckt. Bara sitter där och glor som ett annat mongo” (Kadefors, 2001: 256) medan Carros (*LK*) pappa endast nämns i förhållande till sin alkoholism och styvpappan i förhållande till sitt faderskap till de fyra syskonen. I Uffes (*KK*) fall nämns aldrig någon pappa överhuvudtaget. Det finns dock en stark möjlighet att detta snarare är ett samband mellan det faktum att dessa är pappor till mer perifera karaktärer i berättelserna än att det skulle innebära att de förhåller sig annorlunda till sina barn än övriga pappor.

Att ge stöd har tidigare beskrivits som en viktig del i den normerande mammans funktion. Även här står Babaks (*S/I*), Carros (*LK*) och Uffes (*KK*) mammor som negationer till det önskvärda beteendet. I Babaks (*S/I*) familj framgår detta inte mer än vad som tidigare nämnts, att mamman är sjuk. Carros mamma (*LK*) försöker sätta upp regler och bestraffar dottern med utgångsförbud då hon ertappats med alkohol i skolskåpet. Trots detta lyckas dock Carro smyga ut och delta i avslutningsfesten hon annars skulle missat. Ulfes (*KK*) förklaring till Myrans upprörda tillstånd när mamman kommer hem och ovetandes avbryter våldtäkten, är att hennes pappa har misshandlat henne. Mammans reaktion är då att gå tillbaka till mannen hon tagit med sig hem utan att kommentera den påstådda misshandeln med ett enda ord (jämför Czaplickas, 2003, resonemang om finländare och barnmisshandel). Detta liknar Myrans mammas reaktion på våldtäkten som redovisats tidigare. Det kontrasteras också av Cillas mammas reaktion på samma sak då hon menar att det självklart ska polisanmälas. Även i detta avseende beskrivs alltså mammorna i denna grupp som avvikande vilket innebär att de beskrivs som negativt avvikande från den logocentriska normen på alla redovisade plan. Detta sammanfaller i hög grad med Bhabhas (2004) ifrågasättande av stereotyper i förhållande till etnicitet.

Sexualitet

De vuxna

I materialet finns inga karaktärer som lever i regnbågsfamiljer beskrivna eller omnämnda. Kärnfamiljen framställs även i detta avseende som normen och regnbågsfamiljer som avvikande då de inte visas som ett alternativt sätt att leva. Det finns två öppet homosexuella karaktärer i materialet. Båda dessa finns dock i en av ungdomsromanerna, *Sandor slash Ida*, vilket innebär att tre av fyra ungdomsromaner inte innehåller homosexuella karaktärer överhuvudtaget. Det finns dock några exempel på tankar kring homo- och bisexualitet hos ungdomarna i en annan ungdomsroman, *Linas kvällsbok*, där Lina dessutom utpekar en karaktär som bisexuell. Detta innebär att två av fyra ungdomsromaner inte behandlar homo- eller bisexualitet. I brist på material som direkt behandlar familjekonstellationer kommer analysen under denna rubrik inriktas mot enskilda karaktärer i förhållande till homo- och bisexualitet och framtida familjekonstellationer.

Den enda vuxna karaktären i materialet som framställs som homosexuell är en ung man som kommer till Sandors (*S/I*) skola och föreläser om homosexualitet. Larsson och Rosén (2006) menade att representation av homosexualitet i läroböcker var fragmentarisk. Det behandlades oftast i speciella avsnitt. På samma vis kan denna man ses som ett pliktskyldigt inkastande av en homosexuell karaktär då han fungerar som enda vuxna homosexuella karaktär i ett perifert avsnitt av ungdomsromanen. Det som skildras är dessutom den homosexuella mannen som förespråkare för sin egen livsstil och, liksom i Asplund Carlssons (2006) undersökning, inte

den homosexuella mannen som kär, älskad eller åtrådd. Den homosexuella mannen skildras inte heller som pappa eller livspartner. Alltså framstår den homosexuella mannen som en negation till normen snarare än ett likvärdigt alternativ. Bristen på homo- och bisexuella vuxna människor gör också att dessa sexuella läggningar inte framställs som ett alternativ för vuxna människor och seriösa förhållanden. Det kopplas snarare till ungdomens utforskande av den egna sexualiteten. Samtidigt ska dock nämnas att vuxna människors sexualitet inte behandlas i nämnvärd utsträckning i ungdomsromanerna. Myran (*Kort kjol*) hittar ett kondompaket hemma hos stödfamiljen vilket hon menar har legat där oanvänt länge. Vuxna människor beskrivs alltså generellt som icke-sexuella. Detta kan sättas i samband med att målgruppen för en ungdomsroman är just ungdomar och att deras liv fokuseras medan föräldrars liv blir perifera.

Heteronormativitet

Att växa upp i ett hem där föräldrarna lever i, eller skulle vilja leva i, ett heterosexuellt förhållande är den oemotsagda normen. Andrae (2005) menar dock att ungdomarna i ungdomsromaner inte drömmer om att bli mamma eller pappa i en kärnfamilj. När det gäller studiens ungdomars egna framtidsplaner har avsteg från föräldrarnas livsval också setts som positivt. Föräldrarnas traditionella livsval kan till och med ses som en lämplig bakgrund för ungdomskaraktärerna att revoltera utifrån. När Lina (*LK*) tror att hon är med barn tänker hon exempelvis som följer: "En unge. Det är så hemskt! Jag vill inte ha barn. Det är det sista jag vill ha av allt som finns" (Hamberg, 2004: 151). Se också tidigare diskussion om att definiera sig själv samt etnicitet som exotiskt. Avståndstagandet från föräldrarnas val av livsstil som flera av karaktärerna uttrycker skulle därför kunna innebära en frihet även från det heteronormativa tankesättet. Dock finns en mycket stark heteronormativ tendens även bland ungdomskaraktärerna i berättelserna vilket stämmer väl överens med såväl Andraes (2005) som Eilards (2008) och Sweeneys (2009) resultat i samma avseende. Det heterosexuella parförhållandet ses som en universallösning på alla problem och vägen till lycka. Lina (*LK*) har skrivit en egen text till en bild på ett kändispar: "Lina kom med sin man Ivar. Båda lös av kärlek som alltid." (Hamberg, 2004: 128). På samma sätt menar Jenna (*I taket lyser stjärnorna*) att om hon bara fick klia Sakke på ryggen "[skulle allt] bli bra" (Thydell, 2003: 15). I studiens material behandlar flera av ungdomsromanerna traumatiska situationer såsom våldtäkt, en förälders död, utanförskap och trakasserier. Samtidigt finns, i alla ungdomsromanerna, det heteronormativa spelet mellan manliga och kvinnliga karaktärer beskrivet som ett närmast obligatoriskt innehåll. Omfattningen av beskrivningarna befinner sig på ett kontinuum där Cilla (*KK*) i ena änden visar sitt intresse för Bergström "Min egen lilla Strömberg, säger Cilla och exploderar i fnitter" (Nord Wahldén, 1998: 29). Detta pågår dock endast under en kväll och sedan fokuseras våldtäkten och dess efterspel. I den andra änden av detta kontinuum syns Lina (*LK*) vars hela berättelse, i enlighet med Nikolajevs resonemang om nyfeminina karaktärer, kretsar kring det egna identitetssökandet och, i samband med det, relationen till det andra könet.

Det finns även tydliga kopplingar till naturlighet och fortplantning i beskrivningen av det heteronormativa spelet. Lina menar: "Jag vet hur spermier funkar. De gör vad som helst för att komma in i tjejen. De kan fan ta sig från knäveckan och in till äggledarna ... De har bara en sak i huvudet, att göra barn" (Hamberg, 2004: 147). Detta citat fungerar som ett konstaterande av kopplingen mellan sexualitet och fortplantning. Med spermier som medvetna agenter med ett mål placeras också människan som ett offer för spermiers påverkan. På samma vis berättar Sandor (*S/I*) hur hans sexualitet gör att hans blickar ofrivilligt dras till en klasskamrats vickande rumpa. Sandor beskriver hur han egentligen inte tycker om klasskamratens utseende eller stil men hur han ändå inte kan låta bli att titta på henne. Även

denna beskrivning visar hur en naturlig och oöverkomlig heterosexuell drift styr karaktärer mot deras vilja. Butler (2007) menar att tanken om en naturlig heterosexualitet är vad som driver fram idén om kvinnor och män som binära motsatspar samt ett samband mellan genus, kön och begär. Ida (*S/T*) beskriver hur pojkvännens blick gör att hon känner sig som en kvinna. Hennes kvinnliga identitet skapas alltså genom sexuellt begär från en man. Liksom i Butlers argument skapas alltså könet i relation till heterosexualitet och heteronormativitet. Fokuset på fortplantning och naturlig heterosexualitet innebär dock att bi- och homosexualitet samtidigt framställs som onaturligt då denna typ av sexualitet inte sammankopplas med fortplantning samt då den avviker från den påstått naturliga dragningskraften mellan kvinnor och män. Således kan heterosexualitet och bi- och homosexualitet beskrivas som binära motsatspar där heterosexualitet representerar normen och där kärnfamiljen följaktligen också beskrivs som norm i förhållande till avvikande regnbågsfamiljer.

Avvikarna

Tidigare beskrivna starka norm angående heteronormativitet bryts sällan i böckerna men det sker. En mindre grupp som bryter normen skulle kunna benämnas barnen. Sandors vän Tobbe (*S/T*) "som inte är som andra" (Kadefors, 2001: 37) är en sådan karaktär. Sandor beskriver hur hans egna ögon dras till flickan i klassens rumpa och noterar också att "Tobbes ögon fastnar inte på rumpan" (37). På liknande sätt beskrivs även bikaraktärer i andra ungdomsromaner, exempelvis Zuzanna (*ITLS*) som fortsätter hålla till i stallet när Jenna slutar och som inte visar något intresse för pojkar överhuvudtaget. Huvudkaraktärerna skildras ofta i stadiet där de går ur barnfasen och försöker finna en mer vuxen identitet och Tobbe (*S/T*) och de andra barnkaraktärerna fungerar som en negation till huvudkaraktärerna i detta avseende. Att vara på väg in i vuxenlivet är att fundera kring (hetero)sexualitet.

De två homosexuella karaktärerna avviker från normen på två sätt. Deras homosexualitet är naturligtvis ett brott mot heteronormativiteten. Dock ska här nämnas att Valles (*S/T*) avslöjande om sin sexualitet inte beskrivas leda till några problem för honom och att Sandor redan har gått vidare i sina tankar kvällen efter avslöjandet. Detta kan ses som ett försök att avdramatisera och normalisera homosexualitet. Båda de homosexuella karaktärerna är dessutom framställda för att bryta mot fördomar om homosexuella män som omanliga. Både Ivar (*LK*) och Sandor (*S/T*) anklagas för att vara homosexuella på grund av att de avviker från den hegemoniska mansrollen. Mannen som föreläser om homosexualitet är dock mycket noggrann med att berätta att han själv snusar och spelar hockey. Den andra homosexuella karaktären, Valle, spelar också fotboll, vilket skildras som typiskt manligt. Således kan sägas att stereotypifiering av homosexuella karaktärer undviks. Framställningen av homosexuella män blir dock snarare en skildring av olika mansroller i relation till "den nya pojken" (Nikolajeva, 2008: 191) samt de olika mansroller som också beskrivs i Eilard (2008), Kåreland (2005) och Schmidl (2005), än av den sexuella läggningen. Ingenstans förekommer det att någon av de homosexuella karaktärerna upplever kärlek eller åtrå vilket är ett huvudtema kring heterosexuella karaktärer i tre av fyra ungdomsromaner.

Gällande bi- och homosexualitet är det något som tas upp i *LK* i flera olika sammanhang men oftast med samma andemening – som ett uttryck för avvikelse. Det finns dock en viss ambivalens i beskrivningen då den karaktär som beskrivs som bisexuell ofta beskrivs i positiva ordalag samt är mycket god vän med personen som beskriver henne, Lina. Lina resonerar, i samband med ett avslöjande om att hon vill gå på lantbruksskola, kring att hon skulle uppfattas som homosexuell: "Lina ska bli bonde. Lina är knäpp i huvudet. Lina är säkert flata också" (Hamberg, 2004: 188). Carro är en enda karaktären som benämns som bisexuell och den enda kvinnliga karaktären som inte beskrivs som heterosexuell: "Carro

gillar nog både tjejer och killar tror jag” (105). Lina menar dock att Carro ”gillar allt som har med sex att göra, hon tänder ju för fan på gurkor” (105). Att Carro tänder på gurkor antyder någon slags översexualitet. Bisexualitet utmålas på så vis som något för människor som är mer intresserade av sex än andra och som inte nödvändigtvis begränsar sig till kategorin människor. Detta uttalande förstärks sedan av Carros övriga kommentarer i relation till sex. Exempelvis menar hon att hon ska söka utbildning på en ”knullbruksskola ... En massa killar och tjejer som bor i ett hus i Stockholm och lär sig knulla” (188). Sammantaget förmedlar detta en bild av att den bi- eller homosexuella personen definitivt är en avvikelse från normen. Detta förstärks ytterligare då det sammankopplas med tidigare resonemang angående naturlig heterosexualitet och fortplantning. Carros översexualitet kan inte sammanföras med dessa begrepp och faller således utanför ledet till en framtida kärnfamilj och det logocentriska logoset.

LK är dock den enda av de fyra ungdomsromanerna där karaktärernas funderingar kring den egna sexualiteten inbegriper bi- och homosexualitet. Lina kan här beskrivas som banbrytande då hon går emot bilden av den naturliga heterosexualiteten och sexualiteten endast som fortplantningsfunktion samt uppdelningen mellan heterosexualitet och homo- och bisexualitet som binära motsatspar. Lina beskriver ”det där dunklet mellan [s]jina ben” (35) som uppkommer i samband med att Carro och Malin kysser varandra. Det framgår också att hon blir sexuellt upphetsad av att tänka på ”sjukt stora bröst, såna med 100 kiloton silikon i” (105). Samtidigt skildras en rädsla för att tillhöra avvikarna i samband med funderingarna kring sexualitet. Citatet angående stora bröst förklarar Lina som att hon aldrig skulle vilja ta i ett par sådana på riktigt och därför inte kunde vara ”flata” (105). Här finns en underliggande mening om att sexualitet är någonting man utför, inte någonting man är; Det är först i den bi- eller homosexuella handlingen som avvikelsen skapas. Att Carro är bisexuell grundar dock Lina på Carros fantasier om kvinnor och inte på att hon och Malin kysser varandra ibland. Detta förstärks av att Malin aldrig beskrivs som någonting annat än heterosexuell trots att hon kysser Carro i lika hög grad som Carro kysser henne. Sammanfattningsvis kan alltså sägas att Linas resonemang är inkonsekvent då hon utgår ifrån olika underlag för att bedöma en persons sexuella läggning. Detta kan ses som att Lina villigt kan acceptera andra som avvikande men att hon finner svårighet att se sig själv som sådan. I förhållande till logocentrisiteten faller därför beskrivningen åter in i systemet trots tidigare beskrivna motsättning.

Förhållandet mellan analys och styrdokument

Denna analys tar sin utgångspunkt ur tidigare nämnda formuleringar från värdegrundskapitlet i Lpo 94 (se sid. 6) (Skolverket, 2006). De formuleringar som används nämns också i de inledande meningarna av de olika underrubrikerna som följer. Under rubriken värdegrundsforskning redogörs för att värdegrundsformuleringarna kan vara tvetydiga och motsägelsefulla. Exempelvis kan den formulering som omfattar alla tre teoretiska utgångspunkter och som rör diskriminering ses som en motsägelse till studiens tre utgångspunkter då den kan tolkas som att de som omfattas av normen ska behandla avvikarna väl – inte låta dem vara en del av normen eller, allra helst, ta bort normen. I synnerhet gällande sexualitet kan detta ses som problematiskt då denna formulering är den enda som behandlar sexualitet explicit. Värdegrundsformuleringarna kommer dock tolkas med utgångspunkt i respektive teori och jämföras med studiens material utifrån den tolkningen vilket gör att formuleringarna ändå kan ge ett relevant resultat.

Genus

Gällande genus menas det i värdegrunden att ingen i skolan ska utsättas för orättvis behandling beroende på kön, att skolan skall förmedla att det ska råda jämställdhet mellan kvinnor och män samt att skolan skall motverka traditionella könsmönster. Ur ett fransk-feministiskt perspektiv innebär formuleringarna att framställningen av kvinnor och män som binära motsatspar samt de andra motsatspar som sammankopplas med kvinnor respektive män bör motverkas.

Resultatet av granskningen av de aktuella ungdomsromanerna i förhållande till familjekonstellationer och genus visar att kvinnor i hög grad visas kunna förekomma både som mammor i kärnfamiljer som ensamstående mammor. Att ensamstående mammor representeras så väl, kvantitativt sett, kan ses som en motvikt till traditionella könsmönster då det visar att samhället kan vara uppbyggt av båda dessa konstellationer. Inga exempel finns dock på frånvarande mammor i den bemärkelsen att de hade lämnat sina tidigare familjer. Mammorna kopplas alltså samman med familjelivet och barnen i hög grad, vilket kan ses som en traditionell uppdelning av kvinnors och mäns sysslor och åtaganden. Det kan dessutom sammankopplas med Cixous (2008) resonemang om hur olika motsatspar sammanförs med motsatsparen kvinna och man.

Kvinnors livssituation behandlas också som oerhört känslig för mannens eventuella närvaro i familjen. De ensamstående mammorna skildras lika problemorienterat som kärnfamiljismammorna skildras problemfritt och med en ton av självklarhet. Ensamstående mammor skildras också ofta som offer för omständigheter snarare än subjekt eller påverkande faktorer i de egna livet. Således målas ett motsatspar upp inom gruppen mammor, där ensamstående mammor fungerar som kärnfamiljismammors negation. Inom gruppen pappor framkommer inte alls samma mönster. Det finns vissa skillnader mellan olika grupper av pappor men de kan alla beskrivas som mer eller mindre frånvarande. Mammans närvaro tycks inte heller vara en påverkande faktor för pappans livssituation. Detta innebär att mammorna står i ett beroendeförhållande till papporna som inte är ömsesidigt. I relation till det logocentriska systemet innebär mammans starka anknytning till familjelivet att hon placeras som logos i ungdomsromanerna i förhållande till papporna. Samtidigt placeras papporna som logos i förhållande till makt på grund av tidigare beskrivna ojämna beroendeförhållande. I jämförelse med värdegrunden visas alltså ett mönster som kan beskrivas som könstraditionellt och som förlitar sig på binära motsatspar.

Att de binära motsatsparen inte fungerar syns i maktkoncentrationen kring papporna. Pappornas blygsamma roll i familjelivet gör att deras makt i förhållande till familjekonstellationer kan ifrågasättas. Makten står inte i relation till den influens de har på livet i kärnfamiljerna, vilket istället bärs upp av kärnfamiljismamman. Detta kan ses som ett exempel på hur binära motsatspar fungerar som beskrivningar av maktförhållanden snarare än som logiska följder av verkligheten. I förhållande till värdegrunden innebär det att en traditionell syn förmedlas då ungdomsromanernas representation bevisligen följer det logocentriska systemet. I ungdomsromanerna syns dock också hur ensamstående mammor börjar ta sig ur sin misär oberoende av en man. Idas mamma (*S/I*) börjar återhämta sig från sin depression i slutet av berättelsen utan att en man finns närvarande. Carros (*LK*) mamma har träffat en ny man men delar fortfarande de ensamstående mammornas problemfyllda tillvaro till viss del. Detta visar att ungdomsromanerna förmedlar exempel på brott mot det logocentriska systemet även om de är få.

Etnicitet

Gällande etnicitet fastslås det, i läroplanens värdegrundskapitel, att etnisk tillhörighet inte får vara en källa till orättvis behandling samt att det är viktigt för människors identitet att kunna utveckla förståelse för och uppskatta kulturell mångfald. Kopplingen till postkolonial kritik innebär att de etniska minoritetsgrupperna bör uppvärderas då den logocentriska konstruktionen tidigare nedvärderat dem. Framställningen av binära motsatspar, och den påstådda naturligheten kring dessa, i förhållande till etnicitet, ska också ifrågasättas.

Granskningen av familjekonstellationerna i ungdomsromanerna ur ett etniskt perspektiv visar att den kvantitativa representationen av familjer där annan etnisk bakgrund än svensk förekommer är svag. Detta innebär att familjer med annan etnisk tillhörighet än svensk framställs som avvikande. Visserligen finns flera bikaraktärer med annan etnisk bakgrund än svensk representerade vilket kan tyda på att författare till ungdomsromanerna velat normalisera ett utomsvenskt ursprung. Dock innebär placeringen av dem som bikaraktärer att de inte tillåts vara subjekt i berättelserna på samma vis som koloniserade inte tillåts vara subjekt i den egna historieskrivningen enligt Bhabha (2004). Kopplat till värdegrunden innebär detta att det finns en tendens att vilja motverka diskriminering baserat på etnisk tillhörighet men att det finns ett annat mönster som förhindrar en ökad förståelse för och uppskattnings av kulturell mångfald.

Flera av karaktärerna i ungdomsromanerna kan sorteras in en grupp med tveksam utomsvensk härkomst. I relation till värdegrunden och till postkolonial teori är detta föredömligt. Det motverkar uppdelningen i binära motsatspar då det försvårar en koppling mellan beteende eller livssituation och etnisk tillhörighet. Således kan det också sägas motverka diskriminering.

Samtidigt finns det flera mönster i ungdomsromanerna som pekar mot en uppdelning i binära motsatspar där familjerna med annan etnisk bakgrund än svensk på olika vis skildras som negation till kärnfamiljen med endast svensk bakgrund. Karaktärerna med annan etnisk bakgrund än svensk kan delas in i två undergrupper där den ena gruppen skildras på ett sätt som liknar skildringen av de ensamstående mammorna; de är i de allra flesta avseenden framställda som den normerande kärnfamiljens negation. Framställningen av dem är ofta dessutom stereotyp; Två av de fyra ungdomskaraktärerna i denna grupp innehar rollerna mobbare och våldtäktsman i sina respektive berättelser. Den andra gruppen skildras mer likt kärnfamiljen med endast svensk bakgrund men framställs också som avvikande. Detta kan ses som ett brott mot värdegrundens ideal då det inte ger underlag för en uppvärdering av etniska minoriteter i Sverige samt då det främjar ett mönster där etnicitet blir en bas för ett motsatsförhållande. Dock är det viktigt att tillägga att den andra gruppen med annan etnisk bakgrund än svensk i flera avseenden skildras som positivt avvikande. Även om problematiken kring den faktiska uppdelningen i binära motsatspar kvarstår och även denna grupp kan beskrivas som en alternativ stereotyp, kan positiva konnotationer i samband med avvikelse ses som ett sätt att främja en ökad uppskattnings för etnisk mångfald.

Kopplingen mellan familjer med endast svensk bakgrund och de som även har annan etnisk bakgrund kan närmast beskrivas som etnisk isolering. I det avseendet visas också en koppling till värdegrundsbegreppet. Ungdomsromanerna ger inga exempel på att det finns någonting att vinna på ett umgänge mellan familjer över de etniska gränserna. Detta bidrar till uppdelningen mellan familjer med endast svensk bakgrund och de med annan etnisk bakgrund än svensk i binära motsatspar. Att samma sak inte tycks gälla ungdomskaraktärerna kan dock ses som en motvikt till detta.

Sexualitet

Gällande sexualitet nämns detta endast i ett stycke i värdegrundskapitlet, där det menas att sexuell läggning inte får ligga som grund för orättvis behandling av individer. Detta kan avläsas som avseende skolans förhållanden och struktur snarare än innehållet i de ungdomsromaner som används i undervisningen men då det är det enda som finns att utgå ifrån används det ändå i analysen. I förhållande till queerteori kan orättvis behandling av någon baserat på sexuell läggning innebära att bi- och homosexuella karaktärer inbegrips i eller beskrivs som avvikande i det logocentriska systemet som, enligt Butler (2007), baseras på en heteronormativ inställning till kvinnor och män.

Representationen av bi- och homosexuella karaktärer och regnbågsfamiljer är mycket låg kvantitativt sett. Det förekommer endast i två av de fyra ungdomsromanerna, *Sandor slash Ida* och *Linas Kvällsbok*. De bi- eller homosexuella karaktärer som finns är alltid ensamstående och oftast ungdomar. Detta innebär att bi- och homosexualitet skildras som avvikande och som en negation i relation till kärnfamiljen vilket motsäger värdegrundsbudskapet.

Liksom det fanns karaktärer vars eventuella utomsvenska ursprung var tveksamt finns det också karaktärer vars sexualitet beskrivs som tveksam i *LK*. Detta kan sägas motverka indelningen i binära motsatspar baserat på sexualitet och kan således också motverka en orättvis behandling av människor i förhållande till sexualitet. Likaså kan det budskap som framförs angående homosexualitet och manlighet ses som ett försök att bryta stereotypen om homosexualitet. Dessa punkter stämmer alltså överens med budskapet i värdegrunden.

Undersökningen visar att en allmän heteronormativitet syns i materialet genom karaktärernas drömmar, önskningar och mål men också genom en skildring av heterosexualitet som naturlig. Bisexualitet skildras som en form av avvikelse då det sammankopplas med en starkare sexualitet samt fungerar som motpol till den naturliga heterosexualiteten. Det visas också ett avståndstagande till att definiera sig själv som bi- eller homosexuell. I detta avseende finns det en motsägelse mellan studiens material och värdegrunden då binära motsatspar ställs upp med heterosexualitet och naturlighet som logos och bi- och homosexualitet och onaturlighet som negation.

Diskussion

Sammanfattningsvis kan sägas att kärnfamiljen beskrevs som normen i förhållande till såväl ensamstående föräldrar som regnbågsfamiljer. Gällande etnicitet var det kärnfamiljen med endast svensk bakgrund som fungerade som logos och därigenom som norm. Kärnfamiljen med endast svensk bakgrund beskrevs alltid med en ton av självklarhet och utan ifrågasättande. Detta kunde ses på flera olika plan från boendemiljö till julfirande och gränssättande. Dessa kärnfamiljers mammor var uppbärarna av alla de egenskaper som sammankopplades med kärnfamiljerna medan papporna i samma familjer hade en anonym roll men samtidigt satt på en maktposition då det var närvaron av en pappa i familjen som skilde normens mammor från de avvikande mammorna.

De andra familjekonstellationerna som beskrevs fungerade alla som avvikare och negationer i förhållande till kärnfamiljen med endast svensk bakgrund. Ensamstående mammor fanns väl representerade kvantitativt sett men beskrevs oerhört problemorienterat. Detta är anmärkningsvärt då en så bred kvantitativ representation som finns i materialet borde rymma

beskrivningar av starka, friska och sunda ensamstående mammor. Ensamstående pappor som tog hand om sina barn fanns inte representerade överhuvudtaget, vilket också gällde regnbågsfamiljer. Att såväl bi- och homosexuella människor som män inte sammankopplades med familjelivet är också tänkvärt då det presenterar en bild där intresse för familjeliv inte visas som ett alternativ för dessa stora grupper människor. Annan etnisk bakgrund än svensk visade sig också fungera som något av en akilleshäla. Här är resultatet något mer splittrat men det kan ändå sammanfattningsvis sägas finnas ett samband mellan annan etnisk tillhörighet än svensk och problemorienterade beskrivningar av familjelivet. Detta gällde oavsett om familjekonstellationen var en kärnfamilj eller en ensamstående förälder.

Familjekonstellationernas utseende visades ha stark påverkan på ungdomskaraktärernas uppfattning om sig själva och om varandra. Det fanns en stark koppling mellan föräldrarnas livssituation och barnens förväntningar och rädslor inför sitt eget vuxenliv. I samband med framtidsutsikter i förhållande till familjekonstellationers utseende visades att det heterosexuella förhållandet framstod som norm, dock inte alltid kärnfamiljen. I detta avseende skildrades karaktärer med annan etnisk bakgrund än svensk ibland som positivt avvikande då de sågs som en biljett från vardagstristessen som sammankopplades med kärnfamiljen med endast svensk bakgrund. Ungdomskaraktärerna sammankopplade däremot inte homo- och bisexualitet eller ensamstående mammor med en attraktiv framtid.

Förhållandet till värdegrunden visade exempel på avvikelser från denna såväl som överensstämmande exempel. Gällande genus visade jämförelsen att ungdomsromanerna presenterade en könstraditionell bild av familjekonstellationerna där kvinnan kopplades starkt till familjen och där mannens faktiska roll var oerhört blygsam medan han ändå visade sig inneha makt i förhållande till kvinnans och barnens livssituation. De ensamstående kvinnornas problem kunde ofta sammankopplas med just avsaknaden av en man medan männen inte alls visades som känsliga för vilken typ av familjekonstellation de levde i. Granskningen i förhållande till etnicitet visade ett mer blandat resultat. Den problemorientering som beskrivs i samband med annan etnisk bakgrund än svensk och de stereotyper som ibland också förmedlas i samband med detta motsäger värdegrundens formulering angående uppskattning av och förståelse för etnisk mångfald. Det kan till och med sammankopplas med diskriminering. De avvikelser som skildras positivt kan dock sägas främja ovan nämnda formulering. Ur ett dekonstruktivt perspektiv måste den viktigaste faktorn i detta avseende dock sägas vara utelämnandet av den etniska tillhörigheten som görs i några av ungdomsromanerna i flera fall. Detta kan ses som ett sätt att motverka stereotypifiering och kan sammankopplas med en ökad förståelse för kulturell mångfald. Liknande exempel finns även angående sexualitet där karaktärer beskrivs som osäkra på sin egen och andras sexualitet. Bristen på regnbågsfamiljer och beskrivningen av bi- och homosexuella karaktärer som avvikande kan dock sägas motsäga värdegrundens formulering om diskriminering beroende på sexualitet.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att kärnfamiljen med endast svensk bakgrund i hög grad utmålats som norm och att detta görs dels genom att låta somliga familjekonstellationer framstå som mindre lyckade samt genom att inte exemplifiera andra familjekonstellationer överhuvudtaget eller i liten skala. Med tanke på att studien gjorts utifrån tre synvinklar innebär detta att rummet för variationer inom normen är mycket litet. Föräldrars uppbrott, människor med ett utomsvenskt arv och homosexuella eller bisexuella människor innefattas inte av normen. Kopplas detta samman med samhällsbilden idag, där 18 % av 0-17 åriga barn i Sverige som lever i kärnfamiljer har någon form av utomsvensk bakgrund, där 21 % av 0-17 åriga barn i Sverige har ensamstående föräldrar (Statistiska Centralbyrån, 2008) samt där det

finns förskolor som speciellt fokuserar regnbågsfamiljer, kan slutsatsen dras att normen inte på något vis betyder majoritetens sätt att leva utan att den, i enlighet med Bhabhas (2004), Butlers (2007) och Cixous (2008) resonemang, snarare uttrycker ett maktförhållande i samhället. Normens familj blir en heterosexuell man med endast svensk bakgrund som lever tillsammans med sin lika svenska och heterosexuella kvinna och deras barn. Alla andra variationer är avvikelser.

Tidigare forskning inom liknande områden stämmer förhållandevis väl överens med studiens resultat. Det kan ses att behandlingen av bi- och homosexualitet inte längre sammankopplas med sjuklighet men fortfarande med en viss distans vilket även framkom i Larsson och Roséns (2006) läromedelsgranskning. Även i relation till etnicitet ses hur en något mer nyanserad bild målas upp. Karaktären med annan etnisk bakgrund än svensk framställs inte alltid som en stereotyp figur. Dock förekommer detta fortfarande i hög grad, liksom bland annat Asplund Carlsson och Lunneblad (2008) och Eilard (2008) funnit. Den nya beskrivningen av den assimilerade invandraren som Eilard tar upp kan också sägas vara en stereotyp - bara inte den som läsare är vana vid. Även denna karaktär beskrivs i studien. Eilards beskrivning av karaktärer där etnisk tillhörighet inte anges explicit återkommer också i studien. I förhållande till genus ses, liksom i bland annat Andrae (2005), hur kärnfamiljen framställs som norm även om den inte är framträdande i berättelserna utan skildras med en känsla av självklarhet.

Inga fynd har framkommit som direkt motsäger den tidigare forskningen som presenterats. Det studien tillfört forskningsarenan är att stärka de resultat som redan funnits men också att presentera den nya vinkeln – kopplingen till de värden som förmedlas genom undervisningen i skolan. Detta är värdefullt ur flera aspekter; Det fungerar som den koppling mellan teori och praktik i förhållande till värdegrunden som Franke (1999) och Hörnqvist och Lundgren (1999) beskrev och det ger en medvetenhet om vikten av val av skönlitteratur i skolan samt kring de infallsvinklar och metoder som används i förhållande till skönlitteraturen. Dessutom vidgar det forskningsområdet för litteratur i skolan till att omfatta rent skönlitterära texter och inte endast texter som producerats med avsikt att användas som läroböcker. Detta menar jag är av yttersta vikt då de ungdomsromaner som läraren förmedlar till eleverna måste sättas i samband med skolans uppdrag och då också de värden skolan ska stå för. Det som skolan förmedlar till eleverna måste kunna sammanföras med en viss kvalitetsstämpel. Att de undersökta ungdomsromanerna innehåller en något avståndstagande syn på bi- och homosexualitet samt på människor med annan etnisk bakgrund än svensk och en mycket traditionell syn på mammors och pappors förhållande till familjelivet betyder inte att de är dåliga ungdomsromaner eller att de inte bör användas i skolan. Det betyder att det är viktigt att kritiskt granska det material som sedan rekommenderas till elever och att problematisera behandlingen av detta material. Det faktiska budskapet som förmedlas till de elever i grundskolans senare år som tar del av dessa ungdomsromaner går inte att se i denna undersökning då lärare och elevers arbetssätt kring dessa inte redogörs för.

Angående metoden lämpade den sig väl i förhållande till dess uppgift. Dekonstruktionens binära motsatspar fungerade utmärkt som utgångspunkt i sökandet efter och kontrasterandet av enheter i ungdomsromanerna som framställdes som motsatspar. Det som hade kunnat göras annorlunda var att inkludera ett klassperspektiv då uppdelningen inom gruppen med annan etnisk tillhörighet än svensk hade kunnat redogöras för bättre med en sådan utgångspunkt. Även gällande genus hade ett sådant perspektiv eventuellt kunnat tillföra något. Synen på funktionshinder och sjukdom hade också kunnat tillföra analysen något då detta skildras i förhållande till familjekonstellationer i flera av ungdomsromanerna och fungerar som ett

huvudtema i en av dem. Ett större material hade också gynnat analysen av etnicitet och sexualitet då ett större material hade kunnat ge tydligare resultat i den ena eller andra riktningen.

Ungdomsromanerna i materialet skulle kunna granskas utifrån flera synvinklar. Flera gånger under analysens gång har jag fått hejda mig då jag funnit intressanta fenomen angående genus, etnicitet och sexualitet som dock ligger utanför studiens syfte. Att välja tre olika ingångar på ett smalt område som familjekonstellationer, ger en djup analys av familjekonstellationer men en grund analys av de tre olika infallsvinklarna. I *KK* finns det exempelvis två bikastrakter som presenteras med utländskt klingande namn, som kopplas till Islam och som skildras oerhört stereotyp. Deras familjer behandlas dock aldrig och därför faller de utanför denna studies syfte. En undersökning som undersöker etnicitet mer generellt hade däremot fångat exemplet, vilket i hög grad är beaktansvärt.

Resultatet för studien är inte generaliserbart på något vis och kan därför endast ses i förhållande till de fyra ungdomsromanerna. Detta leder tanken vidare till hur samma frågeställning skulle besvaras i andra ungdomsromaner och om det finns skillnader mellan olika subgenrer. Dessutom skulle det vara intressant att göra undersökningar som syftade till att generalisera olika delar av resultatet. En enkät som tillät generaliseringar över exempelvis ett geografiskt område skulle kunna leda till slutsatser om hur de mest använda ungdomsromanerna inom det området under en viss period besvarade syftets frågeställningar.

I anknytning till enkätundersökningen väcktes också tankar kring något som jag inte kunnat ta fasta på i min undersökning men som skulle vara intressant att titta närmare på, nämligen urvalet av ungdomslitteratur som används i undervisning. De ungdomsromaner som ingår i analysen är relationsinriktade och har alla en kvinnlig huvudkaraktär medan det endast finns en manlig sådan. Enligt Andrae (2005) är detta av betydelse då läsare ofta föredrar huvudkaraktärer av det egna könet. Det hade varit intressant att veta hur dessa ungdomsromaner valts ut och om de lärare som använde dem hade någon tanke kring kvinnliga och manliga läsare gällande genre och huvudkaraktär.

Hur ungdomsromanerna används i klassrummet hade också varit intressant att undersöka. De problem som lyfts i denna undersökning behandlas med säkerhet olika av olika lärare och i olika sammanhang. Det budskap som når eleven behöver därmed inte vara det budskap som ungdomsromanen förmedlar. Betänk till exempel hur *Heart of Darkness* idag används för att beskriva etnocentrism – inte för att beskriva européers överlägsenhet över 'ociviliserade' afrikaner. Det som hade givit det kanske säkraste resultatet kring vad som egentligen framfördes via ungdomsromanerna hade varit en större studie som kunde innefatta såväl processen kring urval av litteratur, litteraturens innehåll, behandlingen av litteraturen i klassrummet samt elevers uppfattning om den. Detta skulle naturligtvis inte kunnat ses som representativt för någon samhällsgrupp eller institution. Dock hade de kunnat ge en fördjupad förståelse för hur processen kring ungdomsromaner i skolan fungerar samt fungera som en utvärdering av ungdomsromaner i förhållande till skolans uppdrag och värdegrund.

Referenser

Primärkällor:

- Hamberg, Emma (2004). *Linas kvällsbok*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Kadefors, Sara (2001). *Sandor slash Ida*. Stockholm: BonnierCarlsen.
- Nord Wahldén, Christina (1998). *Kort kjol*. Stockholm: TIDEN Barn- och Ungdomsböcker.
- Thydell, Johanna (2003). *I taket lyser stjärnorna*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sekundärkällor:

- Andrae, Marika (2005). Att vara två: Romantik för flickor och pojkar i bokserien om Eva och Adam. I Lena Kåreland (Red.), *Modig och stark eller ligga lågt: Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. (ss. 253-284). Stockholm: Natur och Kultur.
- Andrae, Marika (2006). Hos vem hör jag hemma?: Frigörelse, beroende och narcissistisk problematik hos tonårsdöttrar och fäder i ungdomslitteratur. *Kulturella Perspektiv: Svensk Etnologisk Tidskrift*, 2006:1, 4-14.
- Asplund Carlsson, Maj (2006). När Malins mamma gifte sig med Lisa: Om regnbågsfamiljen i bilderboken. I Patrik J. Andersson, Anna Hannesdóttir, Sigrid Dentler, Lars Lilliestam, Thomas Magnusson, Barbro Ryder Liljegren & Barbro Wallgren Hemlin (Red.), *Humanistdag-boken nr 19, 2006, Dom – och vi*. Göteborgs Universitet. Hämtad från http://gupea.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/7593/1/domochvi_025.pdf
- Asplund Carlsson, Maj & Lunneblad, Johannes (2008). "När han är arg är han turkisk": Identitetsskapande i Linn Hallbergs kompisbokstrilogi. *Educare*.4:1, 7-26. Hämtad från http://www.mah.se/upload/LUT/Publikationer/EDUCARE/educare%202008_1.pdf
- Barry, Peter (2002). *Beginning theory: An introduction to literary and cultural theory* (2. uppl.). Manchester: Manchester University Press.
- Berge, Britt-Marie & Widding, Göran (2006). *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker: Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?"* (Rapporter: 285). Hämtad 28 maj, 2009 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1659>.
- Bertens, Hans (2008). *Literary theory: The basics* (2. uppl.). Oxon: Routledge.
- Bhabha, Homi K (2004). *The location of culture*. London: Routledge.
- Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion* (Suzanne Almqvist övers.) Göteborg: Daidalos. (Originalarbete publicerat 1990).
- Cixous, Hélène (2008). Sorties. In David Lodge & Nigel Wood (Eds.), *Modern criticism and theory: A reader* (3. uppl.) (ss. 358-365). Harlow: Pearson Education Ltd.

Conrad, Joseph (1989). *Heart of Darkness*. London: Penguin Books.

Czaplicka, Magdalena (2003). Vi – de andra: Om invandrarungdomar i ungdomsböcker. *Barnboken 2003:1*, 2-23.

Daniels, Cindy Lou (2006). Literary theory and young adult literature: The open frontier in critical studies. *The Alan Review*, 2006, 78-82. Hämtad från <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v33n2/daniels.pdf>.

Field Code Changed

Derrida, Jacques (1998). *Of Grammatology* (Gayatri Chakravorty Spivak, Trans.) Baltimore: Johns Hopkins University Press. (Original work published 1967).

Derrida, Jacques (2007). Psyche: Inventions of the other In Peggy Kamuf & Elizabeth Rottenberg (Eds.), *Psyche: Inventions of the other. Volume 1* (ss. 1-47). Stanford: Stanford University Press.

Derrida, Jacques (2008). "Structure, sign and play in the discourse of the human sciences" In David Lodge & Nigel Wood (Eds.), *Modern criticism and theory: A reader* (3. uppl.) (ss. 210-224). Harlow: Pearson Education Ltd.

Eilard, Angerd (2008). *Modern, Svensk och Jämställd: Om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962 – 2007*. Doktorsavhandling, Malmö Högskola, Lärarutbildningen. Hämtad från www.mah.se/muep.

Franck, Mia (2008). Öronbedövande tystnad: Flickskildringen i Peter Pohls Anette-böcker. I Maria Andersson & Elina Druker (Red.), *Barnlitteraturanalyser* (ss. 149-162). Lund: Studentlitteratur.

Franke, Sigbrit (1999). Vår värderingsbas – i retorik och i praktik. I Skolverket, *Ständigt. Alltid!: Skolans Värdegrund – Kommentarer till Läroplanen* (Kommentarmaterial). Stockholm: Skolverket. Hämtad 13 maj, 2009 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=521>.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1999). *Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning: Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Antagna av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet i mars 1990, reviderad version april 1999*. Hämtad 28 maj, 2008 från <http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>.

Hörnqvist, Berit & Lundgren, Ulf P (1999). Värdegrunden – de oförytterliga värdena” I Skolverket, *Ständigt. Alltid!: Skolans Värdegrund – Kommentarer till Läroplanen* (Kommentarmaterial). Stockholm: Skolverket. Hämtad 13 maj, 2009 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=521>.

Kjersén Edman, Lena (2002). *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Natur och Kultur

Koskimies-Hellman, Anna-Maija (2008). *Inre landskap i text och bild: Dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker*. Doktorsavhandling, Åbo Akademi, Litteraturvetenskapliga Institutionen.

Kåreland, Lena (2005). Kön och klass i Mats Wahls *Vinterviken*. I Lena Kåreland (Red.), *Modig och stark eller ligga lågt: Skönlitteratur och genus i skola och förskola* (ss. 311-349). Stockholm: Natur och Kultur.

Larsson, Håkan & Rosén, Maria (2006). *En granskning av hur sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker: Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?"* (Rapporter: 285). Hämtad 28 maj, 2009 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1659>.

Larsson, Staffan (1994). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. I Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (Red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (ss. 163-190). Lund: Studentlitteratur.

Libris SAB klassifikation, Hämtad från <http://appl.libris.kb.se/SABrubriker/browse.asp?Text=H>

Lundqvist, Ulla (1999). Sverige: Den nutidsrealistiska ungdomsromanen under 80-talet. I Eli Flatekval, Terttu-Elina Kalaja, Ola Loslökk, Ingrid Nettervik, Bjarne Köbmand Petersen & Thuridur Jóhannsdóttir (Red.) *Förankring och förnyelse: Nordiska ungdomsromaner inemot år 2000* (ss. 82-106). Oslo: Gleerup.

Lyngfelt, Anna (2006). Utanförskap som loggboksreflektion: En analys av en skönlitterär läromedelstext om etnisk tillhörighet, avsedd för grundskolans senare år. *Tidskrift för Litteraturvetenskap, 2006: 3-4*, 139-153.

Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Nikolajeva, Maria (2008) Det självutlämnande jaget. Den fiktiva dagboken i barn- och ungdomslitteratur. I Maria Andersson & Elina Druker (Red.), *Barnlitteraturanalyser* (ss. 179-195). Lund: Studentlitteratur.

Pollen, Andrine (1999). Om livet for barn og andre i 90-åras norske barne- og ungdomslitteratur. I Eli Flatekval, Terttu-Elina Kalaja, Ola Loslökk, Ingrid Nettervik, Bjarne Köbmand Petersen & Thuridur Jóhannsdóttir (Red.) *Förankring och förnyelse: Nordiska ungdomsromaner inemot år 2000* (ss. 11-22). Oslo: Gleerup.

Runblom, Harald (2006) *En granskning av hur etnisk tillhörighet framställs i ett urval av läroböcker: Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?"* (Rapporter: 285). Hämtad 28 maj, 2009 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1659>.

Schmidl, Helen (2005). >>It takes two to tango>> - Om Per Nilssons *Hjärtans Fröjd*. I Lena Kåreland (Red.), *Modig och stark eller ligga lågt: Skönlitteratur och genus i skola och förskola* (ss. 285-310). Stockholm: Natur och Kultur.

Sjöström, Ulla (1994). Hermeneutik – Att tolka utsagor och handlingar. I Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (Red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (ss. 73-90). Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2001). *Samtala, gör eleverna delaktiga, tro på mångfalden och bygg broar, var oense, minns, avstå inte makten, håll koll, håll ut. Dokumentation av Skolverkets nationella konferens om värdegrunden den 25 april 2001, Folkets hus, Stockholm: Samtal om förskolors och skolors demokratiska uppdrag.* (Övriga trycksaker) Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=849>

Skolverket (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94.* (Styrdokument) Stockholm: Fritzes. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>.

Statistiska Centralbyrån (2008). Levnadsförhållanden: Tabell: Hemmaboende barn och ungdomar 0-21 år i traditionella kärnfamiljer och andra familjer efter kön, ålder och utländsk/svensk bakgrund. År 2004-2007. Hämtad 11 Augusti, 2009 från <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Visavar.asp?yp=tansss&xu=C9233001&omradekod=LE&huvudtabell=BarnFamilj2&omradetext=Levnadsf%F6rh%E5llanden&tabelltext=Hemma boende+barn+och+ungdomar+0%2D21+%E5r+i+traditionella+k%E4rnfamiljer+och+andra+amiljer+efter+k%F6n%2C+%E5lder+och+utl%E4ndsk%2Fsvensk+bakgrund%2E+%C5r&pr eskat=O&prodid=LE0102&deltabell=&deltabellnamn=Hemmaboende+barn+och+ungdomar +0%2D21+%E5r+i+traditionella+k%E4rnfamiljer+och+andra+familjer+efter+k%F6n%2C+%E5lder+och+utl%E4ndsk%2Fsvensk+bakgrund%2E+%C5r&innehall=BarnFamiljAntal&st artid=2004&stopptid=2007&Fromwhere=M&lang=1&langdb=1>

Svensson, Sonja (1999). Dödspolare, skuggmän och förlorade fäder. Idyllfobin i ungdomsboken. I Eli Flatekval, Terttu-Elina Kalaja, Ola Loslökk, Ingrid Nettervik, Bjarne Köbmand Petersen & Thuridur Jóhannsdóttir (Red.) *Förankring och förnyelse: Nordiska ungdomsromaner inemot år 2000* (ss. 107-121). Oslo: Gleerup.

Sweeney, Meghan M. (2009). Here comes the (daughter of the) bride: Parental weddings in two contemporary girls' series books. *Children's Literature in Education*; 40, 1-18.

Trost, Jan (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Hej!

Jag är en lärarstudent från Högskolan Väst i Trollhättan och jag har precis börjat arbeta med mitt examensarbete i Utbildningsvetenskap med inriktning Svenska. I mitt arbete planerar jag att analysera ungdomslitteratur som används av svensklärare som verkar inom grundskolans senare år (åk 6-9). För att veta vilka böcker det innebär att jag skall analysera ber jag nu om Er hjälp. Jag har konstruerat en kort enkät som jag hoppas att Ni vill svara på. Ifyllda enkäter samlas in måndag den 11 maj. Deltagande är frivilligt och enkäten är anonym.

Vilka tre ungdomsromaner har du använt mest i helklassundervisning de senaste tre åren? (Ange titel och författare)

1. _____

2. _____

3. _____

Om du inte har använt någon ungdomsroman i helklassundervisning, ange eventuell annan skönlitteratur du har använt i helklassundervisning? (Ange titel och författare)

1. _____

2. _____

3. _____

Vilken ungdomsroman skulle du helst använda i undervisningen om du hade möjlighet att välja fritt? (Ange titel och författare)

Tack så mycket för din medverkan! /Caroline Bramfors

Bilaga 2

Antal ifyllda enkäter: 30

Fråga 1: Titel	Författare	Publ. År	Ant. svar	SAB Klass. ³
Kort kjol	Christina Wahldén	1998	5	uHc
Linus kvällsbok	Emma Hamberg	2003	5	uHc
I taket lyser stjärnorna	Johanna Thydell	2003	5	uHc
Sandor slash Ida	Sara Kadefors	2001	9	uHc
Utsorterade pga enkätsvar	XXXXXXXXXXXXXX	XXX	XX	XXXXXXXXXXXXXX
Böglungan	(Per Alexandersson)	2008	1	uHc
Hjärnsläpp	(Håkan Jaensson) ⁴	2007	1	Hcg
Vi som ser på	Johan Unenge	2004	1	uHc
Malin + Rasmus = Sant	Moni Nilsson-Brännström	2003	1	Hcg/uHc
Svenne: en (o)möjlig berättelse	Per Nilsson	2006	1	uHc
Fixa pengar annars...!	Lena Lilleste	2007	1	Hcg
Fågelprinsen	Maj Bylock	2007	1	Hcg/uHc
Kidnappare på nätet!	Lena Lilleste	2006	1	Hcg/uHc
Klassresan	Moni Nilsson-Brännström	2001	1	Hcg/uHc
Den där Jenny	(Eva Wikander)	2003	1	Hcg/uHc
(O)planerat bröllop	Bali Rai	2001	1	uHce/uHc
Över näktergalens golv	Lian Hearn	2002	1	uHce
Min vän shejken i Stureby	Ulf Stark	1995	2	Hcg/uHc
Tusen gånger starkare	Christina Herrström	2006	1	uHc
Utsorterade pga kategori	XXXXXXXXXXXXXX	XXX	XX	XXXXXXXXXXXXXX
Låt den rätte komma in	John Ajvide Lindqvist	2004	2	Hc
Kim Novak badade aldrig i Genesarets sjö	Håkan Nesser	1998	1	Hc
Utsorterade pga publ.år	XXXXXXXXXXXXXX	XXX	XX	XXXXXXXXXXXXXX
Bröderna lejonhjärta	Astrid Lindgren	1973	3	Hcf/uHc
Vinterviken	(Mats Wahl)	1993	1	uHc
Häxan och lejonet	C.S Lewis	1950	1	Hcg
Låt isbjörnarna dansa	Ulf Stark	1986	1	uHc
Robin Hood	Howard Pyle	1883	1	Hce/Hcg/uHce/He
Ondskan	Jan Guillou	1981	4	Hc
Skriet från vildmarken	Jack London	1903	1	Hce/uHce/Hcg
Flugornas herre	William Golding	1959	3	Hce/Hc/He
Oliver Twist	Charles Dickens	1838	1	He/Hce/uHc/Hcg/uHce
En komikers uppväxt	Jonas Gardell	1992	4	Hc

³ Klassifikation enligt Libris

Hcg= Skönlitteratur för mellanåldern

uHc= Svensk skönlitteratur för barn och ungdom

Hcf= Småbarnsberättelser och sagor

Hce= Utländsk skönlitteratur i svensk översättning

uHce= Utländsk skönlitteratur i svensk översättning för barn och ungdom

Hc= Svensk skönlitteratur

⁴ Författarnamn inom parentes = författare ej angiven i enkäterna

Antal enkäter där fråga 1 ej besvarades: 5⁵

Antal enkäter där fråga 2 ej heller besvarades: 2 (besvarades ej med skönlitterära titlar utan i genrer, med titlar på filmatiseringar av skönlitterära verk samt med svaret att skönlitteratur ej använts i helklassundervisning överhuvudtaget).

Fråga 2: Titel	Författare	Publ. År	Antal Enkät svar
Robinson Crusoe	Daniel Defoe	1719	2
Gullivers Resor	Jonathan Swift	1726	1
Hemsöborna	August Strindberg	1887	2

⁵ Fråga 2 i de enkäter där fråga 1 besvarades redogörs ej för

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se